

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

PROF. DR. METİN AKAR'A ARMAĞAN

(Cilt/Volume: 5, Sayı/Issue: 4, Aralık/December 2021)

Gülcihan PEHLİVAN

Dr., Manisa Celal Bayar
Üniversitesi
gulcihanpehlivan@windowslive.com

<https://orcid.org/0000-0002-5634-334X>

Anlam ve Bağlamlarıyla Bayındır (İzmir) Ağzından Derlenmiş Atasözleri

*Proverbs Compiled from Bayındır (İzmir) Dialect
with their Meanings and Contexts*

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 30.09.2021

Kabul Tarihi/Accepted: 08.11.2021

Yayın Tarihi/Published: 30.08.2021

Atıf/Citation

PEHLİVAN, G. (2021). Anlam ve Bağlamlarıyla Bayındır (İzmir) Ağzından Derlenmiş Atasözleri. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 5(4), 2542-2581. <https://doi.org/10.34083/akaded.1003032>

PEHLİVAN, G. (2021). Proverbs Compiled from Bayındır (İzmir) Dialect with their Meanings and Contexts. *Journal of Academic Language and Literature*, 5(4), 2542-2581. <https://doi.org/10.34083/akaded.1003032>

Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.

This article was checked by iThenticate.

Öz

Türk atasözlerinin toplanması çalışmaları oldukça erken tarihlerde başlar. Bu çalışmaların Cumhuriyet devri Türkiye'sinde de artarak devam ettiği görülmektedir. Bu yayınlarda zaman zaman atasözlerinin anlamlarının derlendiği görülse de çalışmalar genellikle sadece metin tespiti şeklindedir. Bu yaklaşım, atasözlerinin kullanılma bağlamının ve anlamının çok defa net bir biçimde tespit edilememesine yol açmaktadır. Bu makalede, İzmir'in Bayındır ilçesine bağlı on bir köyden (Çamlıbel, Dereköy, Dernekli, Elifli, Ergenli, Kızıloba, Lütuflar, Pınarlı, Tokatbaşı, Yeşilova, Yusufllu) uzun zaman içinde derlenmiş atasözleri yer almaktadır. Bu atasözlerinden yetmiş üç tanesi, konuyla ilgili en kapsamlı çalışmalarda yer almamaktadır. Makalede yer alan toplam iki yüz seksen dokuz atasözünün ise tamamının anlamı alandan derlenmek suretiyle verilmiştir. Bunların elli üç tanesi ise özel bağlamlarda kullanılmaktadır. Bu makalede ele alınan atasözleri "sözlüklerde bulunmayanlar, sözlüklerde farklı varyantlarıyla tespit edilenler, sözlüklerde aynı biçimiyle bulunup farklı anlam kazanmış olanlar, sözlüklerde anlam ve şekil açısından bir değişiklik olmadan tespit edilenler" şeklinde yapı ve anlamları dikkate alınarak tasnif edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Atasözü, İzmir, Bayındır, ağız, Bayındır ağızı.

Abstract

The works of collecting Turkish proverbs begins at a very early date. It is seen that these studies continue increasingly in the Republic of Turkey. It is viewed that the meanings of proverbs are also compiled from time to time in these publications, but the studies are generally only in the form of text recording. This approach leads to the fact that the context and meaning of the use of proverbs cannot be clearly determined many times. In this article, there are proverbs compiled over a long time from eleven villages (Çamlıbel, Dereköy, Dernekli, Elifli, Ergenli, Kızıloba, Lütuflar, Pınarlı, Tokatbaşı, Yeşilova, Yusufllu) of Bayındır district of İzmir. Seventy Seveny-three of these proverbs are not included in the most comprehensive studies on the subject. The meanings of two hundred and eighty-nine proverbs contained in the article were given by compiling directly from the field. Fifty-three of these are used in special contexts. In this article, taking into account their structure and meanings, proverbs are classified as "those are not found in dictionaries, those found with different variants in dictionaries, those found in dictionaries with the same form and gained different meanings, those found in dictionaries without any change in terms of their meanings and forms".

Keywords: Proverb, İzmir, Bayındır, dialect, Bayındır Dialect

Giriş

Atasözleri çok erken devirlerden itibaren derlenmiş edebî bir türdür. Osmanlı Devri'nden Cumhuriyet'e bu çaba, kesintisiz bir biçimde devam etmiştir. Cumhuriyet'le beraber gerek kitap gerekse makale olarak konuyla ilgili çalışmaların sayısında çok büyük bir artış olmuştur. Özellikle Türk Dil Kurumu'nun halk ağzlarından derleme çalışmalarına öncelik verdiği dönemde kelimeler yanında atasözü ve deyimlerin de derlendiği görülmektedir. Nitekim toplanan bu ürünlerin iki eserde (ADS-ÖAA; BAS) toplandığı söylenebilir. Dijitalleşmeyle beraber Türk Dil Kurumu bunları "Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü" adıyla genişleterek internet ortamına aktarmıştır. Ayrıca Nurettin Albayrak yazma, basma ve sözlü kaynaklardan topladığı atasözlerini önemli bir kodeks (TTA-NA) halinde yayımlamıştır.

Bu çalışmaların en önemli eksiği atasözlerinin bağlamları ve yöredeki anlamlarını çok defa kaydetmemiş olmalarıdır. Sadece atasözünün metnini önemseyen bu yaklaşımda araştırmacılar, atasözlerinin genel anlamını vermekle yetinmiş; fakat oluşma ve kullanılma bağlamını ise büsbütün ihmal etmişlerdir. Bu makalede, İzmir'in Bayındır ilçesinin merkezi ve merkeze bağlı on bir köyünden gerektiğince bağlamlarıyla birlikte derlenen atasözleri literatürde yer alıp almamalarına göre tasnif edilerek sunulmuştur. Böylece derlenmiş malzemenin atasözü literatürüne katkısı somut biçimde gösterilmiştir. Eğer bağlam derlenmemişse bu durum, o atasözünün her koşulda söylenebildiğini göstermektedir. Tüm atasözlerinin anlamları ise alandan derlenmiştir. Bu noktada bizim bu anlamları ölçünlü Türkçeye yazmak dışında bir müdahalemiz olmamıştır.

1. Sözlüklerde Bulunmayan Atasözleri

aç_ aç yatış, bel bel bakış: (*Aç aç yatış, bel bel bakış.*) Ailelerinin izni olmadan evlenen ve bunun sonucunda maddi sıkıntı çeken çiftler için kullanılan bir söz (*Ergenli 3*).

aç başım, dinç başım: (*Aç başım, dinç başım.*) İnsan için önemli olan aç kalmak değil, huzurunun yerinde olmasıdır (*Dereköy 1*).

adam asınmāyā gi' miş, ğarı kını ısmālamış: (*Adam kendini asmaya gitmiş, karısı kına ısmarlamış*) "Zor durumda olan bir kimsenin içinde bulunduğu durumu görmezden gelip ondan yapamacağı şeyler istemek" anlamında kullanılan bir söz (*Ergenli 2*).

adam iyi bi şe olsaydı adı adam olmazdı, gül ğarafil olıdu: (*Adam iyi bir şey olsaydı adı adam olmazdı, gül karanfil olurdu.*) Eşleri tarafından şiddete maruz kalmış kadınların eşlerine olan kızgınlıklarını dile getirmek için kullandıkları sözdür (*Ergenli 6*).

allah fakirè mal̄ vēm̄iṣ, ğocaḲ yē bula^mmamiṣ: (*Allah fakire mal vermiş, koyacak yer bulamamış.*) Yoksul kişilerin arada sırada işleri yolunda gitse de olumsuzlar peşini bırakmaz (*Bayındır Merkez 2*).

analı ğız, kınalı ğız: (*Analı kız, kınalı kız*) Anneleri tarafından korunan ve kollanan kızlar nazlı olurlar. Bu kızların ellerinin hep kınalı olması, çok iş yapmadıklarından ellerindeki kınanın hiç çıkmamasına telmihen söylenmiştir. (*Ergenli 7*).

anası uyumuṣ, ğızı böyümüṣ, duvālara sümü^lenle yörümüṣ: (*Anası uyumuṣ, kızı büyüümüṣ, duvarlarda sümüklü böcekler yürümüṣ.*) Çeyizi az olan kızları eleştirmek amacıyla söylenen bir söz. (*Bayındır Merkez 2*).

arıyı gezdiriṣeñ bal yapā, ğarıyı gezdiriṣeñ dil yapā: (*Arıyı gezdirirsen bal yapar, kadını gezdirirsen dil yapar.*) Arının kaliteli bal yapması için yerini değiştirmek ve ilgilenmek gerekmektedir, insanın gelişimi için de gezip yeni yerler görmesi önemlidir (*Ergenli 3*).

bāmiye içi et istē, ğarı bakmaḡ g.t istē: (*Bamyanın içi et ister, kadına bakmak g.t ister.*) Bazı sorumluluklar karşısında cesaret göstermek gerekir (*Ergenli 3*).

bi ĩnesi düṣeniñ gözü yēdē olu: (*Bir iğnesi düşenin gözü yerde olur.*) Kişi için küçük bir eşyasını kaybetmesi bile önemlidir (*Pınarlı 1*).

bitenē bit yēmez: (*Biteni bit yemez.*) Bu atasözü, “Allah hiçbir canlıyı aç bırakmaz, her çocuk kısmetiyle doğar ve büyür.” anlamında, durumu olmayan ailelerin yeni doğmuş çocukları söz konusu olduğunda kullanılır (*Ergenli 8*).

b.kundu bosdan bi^lmez: (*B.kunda bostan bitmez.*) Yaptığı her işte başarısız olan kimseler için kullanılan bir atasözü (*Ergenli 6*).

cāmi duvarına b.k yapıṣmaz / cāmi duvarına iṣenmez: (*Cami duvarına b.k yapıṣmaz / Cami duvarına iṣenmez.*) Dürüst ve namuslu insanlara iftira atılsa da işe yaramayacağını ifade eder (*Ergenli 4*).

çayñ daṣınnnan ğuṣ vurulmaz: (*Çayın taşıyla kuş vurulmaz.*) Emek harcamadan hiçbir şey elde edilmez (*Yusuflu 1*).

çıracı olmaḡ kakdım, ay āṣamdan dovdu: (*Çıracı olmaya kalktım, ay akşamdan doğdu.*) Bir iş yapmak üzereyken ortaya çıkan olumsuz durumları ifade etmek için kullanılan sözdür (*Ergenli 5*).

çocu'lu ğarıya çavıralım, gelmessè sevinelim, gelîsè dövünelim: (*Çocuklu kadını çağıralım, gelmezse sevinelim, gelirse dövünelim.*) Çocuğu olan kadını hiç kimse evine davet etmek istemez. (*Ergenli 6*).

çoKdan çoK olmaz: (*Çoktan çok olmaz.*) Kişi elindekiyle yetinmesini bilmelidir. (*Bayındır Merkez 1*).

damaktan giren yanaKTan belli olü: (*Damaktan giren yanaktan belli olur.*) Çok yemek yiyenin kilo alacağını ifade eden bir sözdür (*Ergenli 8*).

dē'li deli olü: (*Dertli deli olur.*) Dertli kimsenin derdinin dermanını aramak için her yola başvurduğunu ifade eden bir sözdür (*Çamlıbel 1*).

devèdi di vā ğalıP: (*Devede de var kalıp.*) Özensizce yapılan işleri ifade etmek için kullanılan bir söz (*Dereköy 1*).

doğan böyü, ölen ırā: (*Doğan büyür, ölen ırar.*) Dünya düzeninin değişmezliğini, var olan düzenin devamlılığını ifade eder (*Ergenli 5*).

domuzdan olan mocuK onun daⁿ ğuyruu cücük: (*Domuzdan olan mocuk onun da kuyruğu cücük.*) Herkes soyunun özelliklerini taşır (*Ergenli 5*).

dünya ğadā malñ olcāna, hayırlı bi evladñ — ösun: (*Dünya kadar malın olacağına, hayırlı bir evladın olsun.*) Bir kimsenin çok varlıklı olmasındansa, hayırlı bir evladının olması daha iyidir (*Pınarlı 1*).

dünyanın yeteri biteri yok: (*Dünyanın yeteri biteri yok.*) Dünyanın gelip geçici olduğunu, insanoğlunun doyumsuz olmasının anlamsızlığını ifade eden bu atasözü genellikle taziye ziyaretlerinde söylenir (*Ergenli 4*).

dürülü gelin, sevil gelin: (*Dürülü gelin, sevilen gelin*) Çevresindekilere çeşitli hediyeler verip tatlı dille yaklaşan kişi herkes tarafından çok sevilir. (*Ergenli 2*).

eliñden gelen / gelceK b.ku yi: (*Elinden gelen / gelecek b.ku ye.*) Kişi üstesinden gelemeyeceği işe başlamamalıdır. (*Ergenli 6*).

elinden su içen ğanmaz: (*Elinden su içen kanmaz.*) Cimri olan kimselerin durumunu anlatmak için kullanan bir atasözüdür (*Ergenli 4*).

ellēn eteĝ yanā, bizim ciyerimiz yanā: (*Ellerin eteği yanar, bizim ciğerimiz yanar.*) Bir acı, bir felaket en çok onu yaşayanı etkiler (*Ergenli 3*).

emānetiñ kuskunu ğırık — olü: (*Emanetin kuskunu kırık olur.*) Emanet malın başına beklenmedik kötü olaylar gelebilir (*Ergenli 8*).

ēşi ināsız bahçē olmaz: (*Ekşi narsız bahçe olmaz.*) Bir toplumda iyi insanların yanında kötü insanlar da bulunabilir (*Dereköy 1*).

eyi olū kendilēnden bililē, kötū olū bizden bililē: (*İyi olur kendilerinden bilirler, kötū olur bizden bilirler.*) İnsan kendini ilgilendirmeyen işlere karışmamalıdır (*Ergenli 4*).

eyiyi bazā bilī, kötüyü mezē bilī: (*İyiyi pazar bilir, kötüyü mezar bilir.*) Bir malın iyi veya kötü olduğu pazarda diğer malların arasında belli olur, insanın da yaptığı iyilikler ve kötülükler bu dünyada olmazsa öldükten sonra ortaya çıkacaktır (*Ergenli 6*).

āl gibi gelen, yel gibi gidē: (*El gibi gelen, yel gibi gider.*) Özellikle kalabalık olan ailelerde, alınan yiyeceklerin çabucak tüketilmesi durumunda söylenen atasözüdür (*Dereköy 1*).

fakiri minārēdi devē depē: (*Fakiri minarede deve teper.*) Yoksul kişilerin işlerinin hep ters gittiğini ifade eden bir söz (*Ergenli 7*).

fakiriñ baş ucunda^u yaTcāña, zeñginiñ ayak ucunda^u yat: (*Fakirin baş ucunda yatacağına, zenginın ayak ucunda yat.*) Zenginın imkanları fazla olduğu için çevresindekiler de bu imkanlardan faydalanır. Bu yüzden zenginlerin yanında fakirlerden daha çok insan vardır (*Ergenli 7*).

gē dedim getirdim, kapı ādına yatırdım: (*Gel dedim getirdim, kapı ardına yatırdım.*) Bir kimseyi misafir olarak çağırıp gerekli ilgiyi ve özeni göstermemek. (*Ergenli 6*).

getirdiğ bö'mez kendini yetmez: (*Getirdiği pekmez kendine yetmez.*) Misafirliğe giden bir kişinin az miktarda getirdiği hediyein büyük bir kısmını yemesi durumunda söylenen söz (*Ergenli 6*).

gezē geze elē arıccāña, dōneⁱ dōneⁱ eviñi ara: (*Geze geze eli (elde) arayacağına, dōne dōne evini ara.*) Kişi başkalarından yardım beklemek yerine, kendi işini kendisi yapmalıdır. (*Dereköy 1*).

gezeniñ ġanı dokuz olū: (*Gezenin karnı dokuz olur.*) Çok gezen insan gezdiği yerlerde kendine ikram edilen yiyeceklerden yer (*Ergenli 4*).

girmesi han kapısı, çıkması ĩne yurdası¹: (*Girmesi han kapısı, çıkması iğne yurdası.*) İşledikleri bir suç nedeniyle cezaevine giren hükümlüler için kullanılan

¹ Bu atasözünde geçen “yurda” kelimesi “iğne deliği” anlamındadır.

bu söz, cezaevine girmenin kolay; fakat oradan çıkmanın zor olduğunu belirtir (*Ergenli 3*).

görmeye doyumluk olmaz: (*Görmeye doyumluk olmaz.*) İnsan sevdiği kişilerle çok uzun süre bir arada olsa da yine de geçirdiği zaman ona çok kısa gelir. (*Elifli 1*).

ğan gancıkdan kopā: (*Kan kancıktan kopar.*) Bazı kadınlar, belli bir konuyla alakalı dedikodu ederek ve yalan söyleyerek karşısındaki kişiyi kıskırtıp kötü olayların yaşanmasına neden olabilirler (*Ergenli 3*).

ğız çocunu yerini düşürübiliseñ öv arabaña: (*Kız çocuğunu yerine düşürebilirsen öv arabanı.*) Kızını iyi bir ailenin oğluyla evlendiren kimseler bununla övünürler (*Ergenli 8*).

hamır daşdı, ğarı saşdı, çocuk s.şdı: (*Hamur taştı, kadın şaştı, çocuk s.çtı.*) İçinden çıkılmayan telaşlı ve güç bir durum karşısında söylenen bir söz (*Ergenli 8*).

hasan almaZsā basan alī: (*Hasan almazsa basan alır.*) İsteddiği bir ürünün parasını önceden ödeyen, ona zahmetsizce kavuşur (*Ergenli 5*).

hıyādan ğazıK, pīnādan büzüK: (*Hıyardan kazık, pırnaldan büzük.*) Sahip olduğu eşyanın değerini bilmeyip onun zarar görmesine aldırmayan kimseler için söylenen bir söz (*Ergenli 3*).

ıñgıl ıkış, yoñgul yokuş: Bu söz, elinden iş çıkmayan tembel insanlar için kullanılır (*Yusuflu 1*).

ıscak ev, emeksiz evden dağ eyidir: (*Sıcak ev, ekmeksiz evden daha iyidir.*) Çoğu zaman sıcak bir ev, ekmek olmayan bir evden daha iyidir (*Ergenli 1*).

ileşberieñ yeñi senesi bitmez: (*Rençperin yeni senesi bitmez.*) Rençper her zaman gelecek olan yıla umut bağlar (*Ergenli 4*).

iñsan kendi bıçağ kendine kesmez: (*İnsanın kendi bıçağı kendini kesmez.*) İnsanlar başkaları için yaptıklarını, kendileri için yapamazlar anlamını taşıyan “Terzi kendi söküğünü dikemez.” sözünü aynıdır (*Lütüfler 1*).

īsan beğnemedī daşa alī dı g.tünü silēmiş: (*İnsan beğenmediği taşı alır da g.tünü silermiş.*) Hoşlanmadığımız kişilere de muhtaç olabileceğimizi ifade eden sözdür (*Ergenli 6*).

īsanıñ alçayı īsan içindi belli olū: (*İnsanın alçağı insan içinde belli olur.*) “Kötü niyetli kimse eninde sonunda davranışlarıyla içyüzünü belli eder” anlamında kullanılan sözdür (*Ergenli 4*).

kelekçiyi kelek satılmaz: (*Kelekçiye kelek satılmaz.*) Birine çok iyi bildiği bir konuda bir şeyler öğretmeye kalkmak hoş karşılanmaz. (Ergenli 8).

kendi devesine güden yorulmaz: (*Kendi devesini güden yorulmaz.*) Kendi işini kendi yapan kişiye yaptığı iş zor gelmez (*Pınarlı 1*).

kırk yıllık y.rak, bi gün gerek: (*Kırk yıllık y.rak bir gün gerek.*) Gereksiz görülen bir şey ileride bir gün işe yarayabilir (Ergenli 3).

kısanın gelinliğ, kösenin güvelij geçmezmiş: (*Kısanın gelinliği, kösenin güveyiliği geçmezmiş.*) Kısa olan kadının ve köse olan erkeğin daha geç yaşlanacağını ifade eder (*Kızıloba 1*).

kiminiñ kendi ğahP olü, kiminiñ avzı: (*Kiminin kendi kahpe olur, kiminin ağzı.*) Kimi insanlar yaptıkları ahlaksızlıklarından dolayı kimi insanlar da konuşurken kullandıkları küfürlü kelimeler nedeniyle eleştirilirler (Ergenli 3).

nal heybide, mıh tōba^uda: (*Nal heybede, mıh torbada.*) Yapılması planlanan bir iş için bütün hazırlıkların tamamlandığını belirten söz. (Genellikle evlenme çağındaki bir kızın çeyizlerinin tamamlandığını ve evliliğe hazır hale geldiğini ifade etme için kullanılır.) (Ergenli 7).

nenem bulgur ğaynadı, dedem s.kini oynadı: (*Nenem bulgur kaynatır, dedem s.kini oynatır.*) Bir kişinin çok önemseydiği bir konu başka bir kişi için aynı ölçüde öneme sahip değildir (Ergenli 3).

ōtakçiyi kimsē sēmez: (*Ortakçiyi kimse sevmez.*) Ortaklık, hiç kimse tarafından sevilmeyen ve tercih edilmeyen bir durumdur (Ergenli 4).

ōkesine eşēnden alāmayan semerinden alı: (*Öfkesini eşēğinden alamayan semerinden alır.*) Öfkesini kızgın olduğu güçlü bir kimseden çıkaramayan kişi, haksız olduğunu bildiği halde, güçsüz olarak gördüğü kimseye çatar (Ergenli 6).

sēn aç ben aç, gē yatalım ğoca^u talāş: (*Sen aç ben aç, gel yatalım koca talaş²*) Kaçarak evlenen, bunun sonucu olarak ailelerinden destek alamayan ve maddi zorluk yaşayan çiftler için söylenen atasözüdür (Ergenli 6).

suşlu suşsuz bastırımış: (*Suçlu suçsuzu bastırırmiş.*) Suçlu olmasına rağmen kendini haklı çıkarmaya çalışan kişiler için kullanılır (Ergenli 6).

² Bu kelime bölge ağızlarında *şişman* anlamında kullanılmaktadır.

ulu'lāñ donu uşgurlanmış gelĩmiř: (*Ulukların donu uçkurlanmış gelirmiş.*) Tembellerin çoğu zaman şansı yaver gider ve yapmaları gereken işler tamamlanmış olarak önlerine gelir (*Ergenli 1*).

un eleni kepek olũ, āl dışada kũpek olũ: (*Un elenir kepek olur, el dışarıda kũpek olur.*) Aralarında sorun olan tarafların arasına girmenin yanlış olduğuna belirtir (*Ergenli 5*).

uzaktakĩ _eyi gelesiye ğadā yakındaki kũtũ çekē çeñesine ĩsanmĩ: (*ĩnsanın çeñesini uzaktaki iyi gelinceye kadar yakındaki kũtũ çeker.*) ĩnsanın yardımına ilk olarak en yakınındakiler koşar (*Ergenli 1*).

yazın arılā yapā emē, ğışın ğarılā: (*Ekmeği yazın arılar, kışın kadınlar yapar.*) Yaz mevsimini çalışarak geçiren kimse, kış mevsiminde rahat eder (*Ergenli 6*).

yēřli yur'luşu kovmuş: (*Yerli yurtluyu kovmuş.*) Bir yere sonradan gelip daha önceden orada olan kişinin hakkını elinden alan kimseler için söylenir (*Kızıloba 1*).

yetmeniñ ğareri olmaz: (*Yetmenin kararı olmaz.*) ĩnsan elindekiyle yetinmesini bilmelidir (*Ergenli 3*).

yĩrim ařmĩa, dũverim bařmĩa: (*Yerim aşımı, dũverim başımı*) Kendisine yapılan iyiliğe karşı kũtũlũk yapan kimseler için kullanılan sũz (*Ergenli 6*).

zeñginim dēP di ōvũnme, fakirim dēp di yerinme: (*Zenginim deyip de ōvũnme, fakirim deyip de yerinme.*) ĩnsan zenginliğiyle ōvũnmemeli, fakir olsa da ōkretmeyi bilmelidir (*Ergenli 1*).

sabah ğüneşi ğuzele, āřam ğüneşi sidi'liye gelĩmiř: (*Sabah ğüneşi ğuzele, akşam ğüneşi sidikliye gelirmiş.*) Sabah erken kalkan kişi işini kısa sũrede bitirir, geç uyanıp işine geç başlayan kişi ise ğũnũnũ iyi değerlendiremez (*Ergenli 6*).

vaktinde ōlen telli yũgan ōtũnũ: (*Vaktinde ōlen telli yorgan ōrtũnũr.*) Kimseye muhtaç olmadan, bũyũk bir hastalık yaşamadan ōlen kişi şanslı sayılır (*Yusuflu 1*).

2. Sũzlũklerde Farklı Varyatlarıyla Tespit Edilenler

āğadā bulunmayan beyde bulunũ³: (*Ağada bulunmayan beyde bulunur.*) ĩstenen bir şeyin ele geçmemesi durumunda ōzũlmemek gerekir, çũnkũ insanın karşısına başka seçenekler de çıkabilir. Bu sũz genellikle ğũrũcũlũęe gidilip istenilen kızın

³ "Beylerde olmayan ōyle şeyler vardır ki halkta bulunur." (ADS-TDK), "Elde bulunan beyde bulunmaz." (BAS).

verilmemesi durumunda, “İsterlerse versinler, ağada bulunmayan beyde bulunur.” biçiminde kullanılır (*Ergenli 4*).

aC doymam, çılbak keyinmem sanımış⁴: (*Aç doymam, çıplak giyinmem sanırmış.*) Kişi kendisinde olmayan, eksikliğini duyduğu şeyleri hiçbir zaman elde edemeyeceğini düşünür (*Bayındır Merkez 2*).

aç mezeri yok, genç mezeri çok⁵: (*Aç mezarı yok, genç mezarı çok.*) Bu atasözü, taziye ziyaretine giden kişiler tarafından, ölen kişinin yakınlarını teselli etmek amacıyla, meydana gelen her olayın belli bir düzene bağlı olarak ortaya çıktığını vurgulamak için söylenir (*Yusuflu 1*).

adam yapāsâ hatâ, ğarı yapāsâ zopa⁶: (*Adam yaparsa hata, kadın yaparsa sopa*) Toplumda, erkeklerin yaptığı yanlış hoş görülürken, aynı hatayı yapan kadın suçlu sayılır (*Ergenli 3*).

adam şaşırınca ğarıyâ ğâdeş dēmiş⁷: (*Adam şaşırınca karısına kardeş dermiş.*) İnsan şaşırınca her şeyi söyleyebilir. Bu atasözü genellikle şaşkın, ne yapacağını bilmez durumda olan kişiler için kullanılır (*Ergenli 6*).

adıñ ğadir olcâna, ğaderiñ güzē õsun⁸: (*Adın Kadir olacağına, kaderin güzel olsun.*) İnsan için isminin güzel olması ona bir fayda sağlamaz, asıl önemli olan kaderinin iyi olmasıdır (*Yeşilova 1*).

alan almış, satan başından savmış⁹: (*Alan almış, satan başından savmış.*) Bu atasözü, küçük yaşta evlendirilen kızların içinde buldukları durumunu belirtmek için kullanılmaktadır (*Ergenli 2*).

alan aldanmaz¹⁰: (*Alan aldanmaz.*) Birikim yapan her zaman kazançlı çıkar (*Ergenli 4*).

⁴ “Aç doymam, tok acıkmam sanır.” (ADS-TDK), (ADS-ÖAA), “Aç doymam, çıplak donanmam der.” (TTA-NA).

⁵ “Aç mezarı yoktur.” (ADS-TDK), “Aç mezarı yokmuş.” (BAS), (TTA-NA).

⁶ “Hanım kırsa kaza, halayık kırsa ceza.” (ADS-TDK), (ADS-ÖAA), “Hanım yapınca güç, bey yapınca suç.” (BAS), (TTA-NA).

⁷ “Şaşan karısına teyze der.” (BAS), (TTA-NA).

⁸ “Adın Kadir olacağına, kaderin kader olsun.” (TTA-NA).

⁹ “Alan almış, satan satmış; bize ne? Olmuş bitmiş bir işin üzerine düşmek gereksizdir.” (TTA-NA).

¹⁰ “Alan aldanmaz, satan aldanır.” (TTA-NA).

ālāyanıñ malı güleni yaramaz¹¹: (*Ağlayanın malı gülene yaramaz.*) Birinin rızası olmadan malını almak alan kişiye fayda sağlamaz (*Bayındır Merkez 2*).

alçaq eşeye minmesi/minmek gölâydır¹²: (*Alçak eşeye binmek kolaydır.*) Güçsüz kişilerin kendinden daha güçlü kimseler tarafından sürekli ezildiğini ifade eder (*Kızıloba 1*).

añmâ dostuña, añâ dostuna¹³: (*Anma dostuna, anar dostuna.*) Kişi sırrını en yakın dostuna bile söylememelidir (*Bayındır Merkez. 1*).

avır daş yerindi yakış¹⁴: (*Ağır taş yerinde yakışır.*) Ağırbaşlı insanlar onlardan beklenen davranışlarda bulunurlar (*Ergenli 7*).

ayıdan pos_olmaz, deliden dos_olmaz¹⁵: (*Ayıdan post olmaz, deliden dost olmaz.*) Kişi çevresindeki insanları iyi seçmezse ileride sorun yaşar (*Ergenli 6*).

az yaşa, uz yaşa, ölüm gelecek başa¹⁶: (*Az yaşa, uz yaşa, ölüm gelecek başa.*) Ne kadar uzun veya kısa yaşarsa yaşasın, insanoğlu için ölüm kaçınılmazdır (*Ergenli 4*).

bava girmē sözüñ_ōsun, üzüm yimē yüzüñ_ōsun¹⁷: (*Bağa girmeye sözün olsun, üzüm yemeye yüzün olsun.*) Yeterince emek harcamadan bir işten kazanç sağlamak mümkün değildir (*Kızıloba 1*).

bavı erik, kapıyı yörük goma¹⁸: (*Bağa erik, kapıya yörük koyma.*) İnsan kendisine zarar verecek her şeyden uzak durmalıdır. Bu atasözü genellikle uzak durulması öğütlenen huysuz kimseler söz konusu olduğunda kullanılır (*Ergenli 1*).

¹¹ “Ağlayanın malı gülene hayretmez” (ADS-TDK), (TTA-NA), “Ağlayanın malı alanı güldürmez.” (BAS),

¹² “Alçak eşek binmeye kolay, öksüz çocuk dövmeye kolay.” (ADS-TDK), (TTA-NA), “Alçacık eşek binmeğe kolaydır, yünlüce koyun yolmaya kolaydır.” (BAS), “Alçacık eşeye herkes biner (Alçak eşek binmeye kolay, öksüz çocuk dövmeye kolay.)” (ADS-ÖAA).

¹³ “Sırrını açma dostuna, o da söyler dostuna.” (ADS-TDK).

¹⁴ “Ağır taş yerinde gerek” (BAS), (TTA-NA).

¹⁵ “Domuz derisi post olmaz eski düşman dost olmaz” (ADS-TDK), “Ayıdan post, düşmandan dost olmaz.” (BAS), (TTA-NA).

¹⁶ “Az yaşa, çok (uz) yaşa; akıbet gelir başa.” (TTA-NA).

¹⁷ “Bağa bak, üzüm olsun, yemeye yüzün olsun.” (ADS-TDK), (TTA-NA), “Bağa bak üzüm olsun, yemeye yüzün olsun (Bağda izin olsun, üzüm yemeye yüzün olsun.)” (ADS-ÖAA).

¹⁸ “Bağına erik, evine köyüne yörük koyma (sokma.) (BAS), (TTA-NA).

beşliñ _ādı gurbet¹⁹: (*Beşliğin ardi gurbet.*) Para harcayarak gidilen her mesafe gurbettir. (*Ergenli 2*).

bi yicem deyenden kōkulumuş, bi yimicem deyenden²⁰: (*Bir yiyeceğim diyenden korkulurmuş, bir yemeyeceğim diyenden*) Tok olduğunu ve yemek yemeyeceğini söyleyen bazı kişiler, önüne konulan bütün yemekleri büyük bir iştahla yer (*Elifli 1*).

bizdē yiyelim içelim, sizdē gülelim oynayalım²¹: (*Bizde yiyelim içelim, sizde gülelim oynayalım.*) Misafir ağırlamaktan hoşlanmayan, daha çok başkalarının evine misafirlığe gidip kendine hizmet edilmesini isteyen insanlar için kullanılan bir söz (*Ergenli 1*).

bu düñya iki gülPlu ğazan, bi ucundan sen di duT ğazan²²: (*Bu dünya iki kulplu kazan, bir ucundan sen de tut kazan.*) Çalışıp kazanmak isteyen insanın karşısına mutlaka bir fırsat çıkar (*Çamlıbel 1*).

bulu 'lā gidē şama çek eşēñē dama, bulu 'lā gidē aydına bak işiñe ğaydıña²³: (*Bulutlar gider Şam'a çek eşeğini dama, bulutlar gider Aydın'a bak işine gücüne.*) İnsanların bazı göstergelere dayanarak hava tahmininde bulduklarını, hayatlarını buna göre düzenleyerek çalışmak için yola çıkıp çıkmamaya bu yolla karar verdiklerini anlatan sözdür. (*Ergenli 4*).

ciñgeniñ falınıñ, ğahpeniñ alınıñ önüne²⁴ geçilmez²⁴: (*Çingenenin falının, kahpenin alının önüne geçilmez.*) İnsanları çeşitli yollarla aldatmayı alışkanlık haline getirmiş kimseler, bu alışkanlıklarından kolay kolay vazgeçemezler (*Ergenli 3*).

çocuñ hatırı olmaz²⁵: (*Çocuğun hatırı olmaz.*) Çocuğun nerede ne yapacağı belli olmaz, o yüzden çocuğa güvenmemek gerekir (*Bayındır Merkez 2*).

¹⁹ “Beşliğin arkası gurbet.” (BAS), (TTA-NA). Bu atasözündeki *beşik* kelimesi alanda *beşlik* olarak kullanılmakta, bunun sonucunda da atasözünde bir anlam değişmesi ortaya çıkmaktadır.

²⁰ “Bir yemem diyenden kork, bir oturmam diyenden” (ADS-TDK), (ADS-ÖAA), (TTA-NA).

²¹ “Bizde yiyip içelim, sizde oynayalım; olmaz.” (TTA-NA).

²² “Bu dünya kırk kulplu kazan; bir kulbundan (ucundan) tut sen de kazan.” (TTA-NA).

²³ “Bulut gider Aydın'a (aydına?); bak işine, kaydına: 1. İnsan kendini ilgilendirmeyen şeylere kafa yormamalı, kendi işine gücüne bakmalıdır. 2. İnsan sabahın ilk aydınlığı ile uyanmalı ve işine gücüne koşturmalıdır.” (TTA-NA).

²⁴ “Kahpenin alı, çingenenin malı.” (SAS), “Kahpenin âhi, çingenenin malı.” (FFT-AS).

²⁵ “Çocukla itin hatırı kalmaz.” (BAS), (TTA-NA).

çok dövme²⁶ arsız olu, aç goma²⁶ hırsız olu²⁶: (*Çok dövme arsız olur, aç koyma hırsız olur.*) Çocuk eğitimi söz konusu olduğunda kullanılan bu atasözü, çocuğa karşı uygulanan aşırı davranışların olumsuz sonuçlara neden olacağını ifade eder (Ergenli 4).

deli utanmaz, sābı utanı²⁷: (*Deli utanmaz, sahibi utanır.*) Delinin yaptıkları kendisini değil, çevresindekileri utandırır (Elipli 1).

deveyi çullu da²⁸ bilile çulsuz da²⁸: (*Deveyi çullu da bilirler çulsuz da.*) İnsan yaşadığı toplumda giyim kuşamıyla değil, kişiliğiyle saygınlık kazanır (Ergenli 4).

dumansız baca, gayınnasız göca²⁹ olmaz²⁹: (*Dumansız baca, kaynanasız koca olmaz.*) Dumansız baca olmadığı gibi, kaynanasız koca da olmaz (Ergenli 3).

dur durağ yok³⁰: (*Dur durak yok.*) Çok çalışan, bu nedenle dinlenme fırsatı bulamayan kişiler için kullanılan bir söz. (Yusuflu 1).

düzenlik iki baştan olu³¹: (*Düzenlik iki baştan olur.*) İki kişinin iyi geçinmesi karşılıklı fedakarlık yapmalarıyla mümkündür (Bayındır Merkez 2).

eli yalvarcāna eliñe yalvā³²: (*Ele yalvaracağına eline yalvar.*) İnsan başkalarından yardım beklemek yerine, kendi işini kendisi yapmalıdır (Dereköy 1).

eşeniñ annı sakar, kendi adını beni dakā³³: (*Eşeginin alını sakar, kendi adını bana takar.*) Bazı kimseler yaptıkları hataları başkalarının üzerine yüklemek ister. (Ergenli 6).

e'me ğulum bulusuñ, ilē mōlā ölūsüñ³⁴: (*Etme kulum bulursun, başına gelecek olan felaketler nedeniyle bitkin düşer ölürsün.*) “Yapılan kötülükler cezasız kalmaz” anlamında kullanılan bir söz. (Ergenli 6).

²⁶ “Çok söyleme arsız edersin, aç bırakma hırsız edersin.” (ADS-TDK), (ADS-ÖAA), (TTA-NA), “Yüz verme yüz­süz edersin, az verme hırsız edersin.” (BAS), (TTA-NA).

²⁷ “Deli arlanmaz, soyu arlanır.” (ADS-TDK), (ADS-ÖAA), (TTA-NA), “Deli utanmaz, sahibi utanır.” (BAS), (TTA-NA).

²⁸ “Kır atı çulundan tanır, çulsuz da tanır.” (BAS), (TTA-NA).

²⁹ “Dumansız baca olmaz, kahırsız koca olmaz.” (ADS-TDK), (ADS-ÖAA), (TTA-NA), “Dumansız baca, çekişmedik karı koca olmaz.” (BAS), (TTA-NA).

³⁰ “Uyku durak yok.” (ADS-TDK).

³¹ “Geçim iki başlı olur.” (TTA-NA).

³² “Ele aman diyeceğine eline aman de.” (BAS), (TTA-NA).

³³ “Eşegin adı sakar, kendi adını bana takar.” (TTA-NA)

³⁴ “Eden bulur, inleyen ölür.” (ADS-TDK), (ADS-ÖAA), (TTA-NA).

evli evine, kövli köyüne, sıçan deline³⁵: (*Evli evine, kövli köyüne, sıçan deliğine.*) Havanın kararmasına yakın, sokakta oyun oynayan çocuklara evlerine gitmeleri gerektiğini ifade etmek amacıyla söylenen söz (*Ergenli 2*).

eyi göşu sac eleK aldırır, kötü göşu dinden imandan çıkarımış³⁶: (*İyi komşu sac elek aldırır, kötü komşu dinden imandan çıkarımış.*) Komşuluk ilişkilerinin önemini vurgular (*Ergenli 3*).

älti ältiye eş olmaz³⁷: (*Elti eltiye eş olmaz.*) Etilerin arasındaki anlaşmazlığı dile getirmek için kullanılır (*Bayındır Merkez 2*).

fıraziñ çok olduğu yede sabah tez olur³⁸: (*Horozun çok olduğu yerde sabah tez olur.*) Bir konuyla alakalı söz sahibi olanların çok olması işlerin karışmasına neden olur (*Ergenli 8*).

geç işi, göca işi³⁹: (*Gece işi, koca işi.*) Gece yapılan işten hayır gelmeyeceğini ifade eder (*Ergenli 1*).

gögülü guş gödünü işler⁴⁰: (*Görgülü kuş gördüğünü işler.*) İnsan üzerinde içinde bulunduğu çevrenin büyük etkisi vardır. İyi bir ailede yetişmiş kişiler, büyüklerinden gördüğü olumlu davranışları, kötü bir ailede yetişmiş olanlar ise olumsuz davranışları devam ettirirler (*Ergenli 1*).

gönün sıvdu yere her şe sıvā⁴¹: (*Gönlün sığdığı yere her şey sıçar.*) İnsanın mutlu bir yaşam sürmesi için geniş mekanlara ihtiyacı yoktur, insan dar bir alanda da mutlu ve huzurlu olarak hayatını sürdürebilir. (*Bayındır Merkez 1*).

³⁵ “Evli evine, kövli köyüne: Artık dağılım, herkes evine, işine gitsin.” (ADS-TDK), “Evli evine, kövli köyüne; evi olmayan sıçan deliğine: İnsanın bu dünyada rahat edebilmesi için, evlenip yuva sahibi olması gerekir.” (TTA-NA).

³⁶ “Komşunun iyisi elek saç aldırır. (BAS), (TTA-NA).

³⁷ “Elti eltiye eş olmaz, arpa unundan aş olmaz” (ADS-TDK), (TTA-NA).

³⁸ “Horozu çok olan köyde sabah geç olur.” (ADS-TDK), “Horozu çok olan köyün sabahı geç olur.” (ADS-ÖAA), (TTA-NA).

³⁹ “Gece işi, körler işi” (ADS-TDK), “Gece işi kör işi” (ADS-ÖAA), (BAS), (TTA-NA), “Gece işi, böcü işi” (TTA-NA).

⁴⁰ “Görgülü kuşlar gördüğünü işler, görmedik kuşlar ne görsün ki ne işler?” (ADS-TDK), (ADS-ÖAA), (TTA-NA), “Görgülü kuşlar gördüğünü işler, görgüsüz kuş da elini dışlar.” (BAS), (TTA-NA).

⁴¹ “Gönlün sığdığı yere köy sıçar.” (BAS), (TTA-NA).

gönül kimi sevēse sevdik_udur⁴²: (*Gönül kimi severse sevilen odur.*) Güzellik anlayışı kişiden kişiye farklılık gösterir anlamındaki, “Gönül kimi severse güzel odur.” sözüyle aynıdır (*Elifli 1*).

gönül oT yimez b.Ķ yī⁴³: (*Gönül ot yemez b.k yer.*) Bazı kişiler iyi ve güzel şeyleri severken, bazı kişiler de kötü ve çirkin şeylerden hoşlanırlar (*Ergenli 6*).

gönülsüz çoban sürüyü ğurt getiri⁴⁴: (*Gönülsüz çoban sürüye kurt getirir.*) Gönülsüz yapılan işten fayda sağlamak imkansızdır (*Ergenli 4*).

gönülsüz_ış gövleri avmaz⁴⁵: (*Gönülsüz iş göklere ağmaz.*) İsteksiz yapılan işten hayır gelmez. (*Ergenli 4*).

gönülsüz s.kişin göz_süz ölu olu_muş⁴⁶: (*Gönülsüz s.kişin göz_süz oğlu olurmuş.*) Gönülsüz yapılan iş eksiksiz olmaz. (*Ergenli 3*).

görünen davıñ_ādı tezdır⁴⁷: (*Görünen dağın ardı tezdır.*) “Bir iş için konulmuş olan belirlenmiş süre çabuk geçer” anlamında olan bu atasözü, askere giden kişinin yakınlarına zamanın çok çabuk geçeceğini ve askerdeki sevdiklerine çok kısa süre içinde kavuşacaklarını söylemek, onlara moral vermek için dile getirilir (*Ergenli 7*).

g.tü_olan osurū, burnu olan kokulā⁴⁸: (*G.tü olan osurur, burnu olan koklar.*) Dünyada belli bir düzen hakimdir, bu düzene müdahale etmek imkansızdır (*Ergenli 6*).

ğabāti tellēp pullamışlā alan_olmamış⁴⁹: (*Kabahati telleyip pullamışlar alan olmamış.*) Suçu kimse üstlenmek istemez. (*Ergenli 2*).

ğahpeniñ ğızını al, ğahpē ğızını vēme⁵⁰: (*Kahpenin kızını al, kahpeye kızını verme.*) Düzgün bir aile yapısına sahip olmayan kimselere kız verilmemelidir; ancak kötü olarak adlandırılan bir aileden kız alıp onu iyi ve doğru olana yönlendirmek mümkündür (*Ergenli 6*).

⁴² “Gönül kimi severse güzel odur.” (ADS-TDK), (ADS-ÖAA), (TTA-NA).

⁴³ “Gönül var otluğa, gönül var bokluğa (konar).” (ADS-TDK), “Gönül var otluğa konar, gönül var çöplüğe konar.” (TTA-NA).

⁴⁴ “Gönülsüz it, sürüye kurt getirir.” (BAS), (TTA-NA).

⁴⁵ “Gönülsüz namaz göğe ağmaz” (ADS-TDK), (ADS-ÖAA), (TTA-NA).

⁴⁶ “Gönülsüz işin göz_süz oğlu olur.” (BAS), (TTA-NA).

⁴⁷ “Görünen dağın (köyün) uzağı olmaz.” (ADS-ÖAA), “Görünen dağın ardı yakındır.” (BAS), (TTA-NA).

⁴⁸ “Götü olan osurur, kapısı olan basırır.” (BAS).

⁴⁹ “Kabahat samur kürk olsa kimse sırtına almaz” (ADS-TDK), (ADS-ÖAA).

⁵⁰ “Al kahpenin kızını, alma (kahpenin) kızının kızını.” (BAS).

ğazlan tavuk kakışkan tovũñ g.tü çıkāmiş⁵¹: (*Kazla tavuk kakışırken tavuğun g.tü çıkarmış.*) Maddi yönden kendisinden üstün olan biriyle yarışan kişi, olumsuz sonuçlarla karşılaşabilir (Ergenli 3).

ğoca^u doñuzuñ yanında duran ne huyundan ne tüyünden⁵²: (*Koca domuzun yanında duran ne huyundan ne tüyünden.*) Kötü insanların yanında uzun süre kalan kimseler, onların huylarından ve davranışlarından etkilenir (*Elifli 1*).

ğoca^u eşek dövē hāmana⁵³: (*Koca eşek döver harmanı.*) Önemli işler tecrübeli kişiler tarafından yapılmalıdır (*Bayındır Merkez 2*).

hāmandı dirgen yiyen, yılındı zömbüldēmiş⁵⁴: (*Harmanda dirgen yiyen, yılında zömbüldermiş⁵⁵*) İşlediği suç yüzünden cezalandırılan kişi bunu unutmaz ve bir daha aynı hatayı yapmamak için daha tedbirli davranır (*Ergenli 6*).

her üren köpē daş ıatsañ, otalıkdı daş ğalmaz⁵⁶: (*Her havlayan köpeğe taş atsan, ortalıkta taş kalmaz.*) Kavgacı olan her insanla tartışmak gereksizdir. (*Elifli 1*).

hırsız beğendini götürü, yañınnan suyuñ öñü alınmaz⁵⁷: (*Hırsız beğendiğini götürür, yangınla suyun önü alınmaz.*) Bir kimse, evine hırsız girmesi sonucunda maddi kayıplar yaşayabilir; ancak yangın ve sel gibi felaketlerin yol açtığı zarar çok daha büyük olur (*Ergenli 1*).

ırgılama çalıya, sölē'me kötüyē/deliyē⁵⁸: (*Irgalama çalıyı, söyletme kötüyü.*) “Hakkındaki olumsuz düşüncelerimi bana söyletme” anlamında, muhatap olunan kişiyi uyarmak amacıyla söylenen söz (*Ergenli 6*).

iki ğişi ğonuşukan üçüncüyü b.k yemek düşē⁵⁹: (*İki kişi konuşurken üçüncüye b.k yemek düşer.*) İki kişi konuşurken lafa girmek doğru değildir (*Ergenli 6*).

⁵¹ “Kazla yarışan tavuğun g.tü yırtılır.” (BAS), (TTA-NA).

⁵² “Kır atın yanında duran ya huyundan ya suyundan.” (ADS-TDK), (ADS-ÖAA), (TTA-NA).

⁵³ “Koca öküz girmeyince, harman dövülmez.” (TTA-NA).

⁵⁴ “Harmanda dirgen (tırpan) yiyen sıpa, yılına kadar acısını unutmaz.” (ADS-TDK), (ADS-ÖAA), “Harman yerinde dirgen yiyen, ertesi yıl bingıldar.” (TTA-NA).

⁵⁵ Zömbüldemek: Aniden zıplamak.

⁵⁶ “Her ite taş atılsa dünyada taş kalmaz.” (BAS), (TTA-NA), “Her üren köpeğe taş atılmaz.” (TTA-NA).

⁵⁷ “Yangınla suyun önüne geçilmez.” (BAS), (TTA-NA).

⁵⁸ “Açtırma kutuyu, söyletme kötüyü.” (ADS-TDK), (ADS-ÖAA); “Irgalama çalıyı, sıcıрма deliyü.” (BAS), (TTA-NA).

⁵⁹ “İki kişi konuşurken üçüncü sen olma.” (BAS), (TTA-NA).

ilan bilen toprāyā idāreylen yīmiş⁶⁰: (*Yılan bile toprağı idareyle yermiş.*) Tutumlu olmanın önemini vurgular (*Bayındır Merkez 2*)

īsanōlunuñ başında otdan ġārisi bitē⁶¹: (*İnsanoğlunun başında ottan gayrısı biter.*) İnsan hayatı boyunca çeşitli sıkıntılarla karşılaşabilir (*Yeşilova 1*).

it ite buyurmuş, it ġuyrūnu ġıvırmış⁶²: (*İt ite buyurmuş, it kuyruğunu kıvrımış.*) Bir kişinin kendisine verilen görevi yapmayı başkasından istemesi, o kişinin de bu görevi yerine getirmemesi durumunda söylenen söz (*Ergenli 3*).

itlē köpe'lē anā olmasın⁶³: (*İtler köpekler ana olmasın.*) Annelik büyük fedakarlık gerektirir ve her canlı için zordur (*Ergenli 6*).

kedī enēne ōkulākan öldürümüş⁶⁴: (*Kedi eneğini okşarken öldürürmüş.*) Aile büyüklerinin yanında çocuğuna fazla sevgi gösteren anne babayı ayıplayıp onları uyarmak maksadıyla söylenen söz (*Ergenli 6*).

köpēñ hatırı yoksa^u sābınıñ da mı hatırı yok⁶⁵: (*Köpeğin hatırı yoksa, sahibinin de mi hatırı yok.*) Bazı durumlarda kötü insanlara yakınlarının hatırı için tahammül etmek gerekir (*Yusuflu 1*).

mal alcāña ġōşu al⁶⁶: (*Mal alacağına komşu al.*) Ev alırken komşu seçimine de dikkat edilmelidir (*Lütuflar 1*).

ma'l sābı mülk sābı, hani bunuñ ilk sābı⁶⁷: (*Mal sahibi mülk sahibi, hani bunun ilk sahibi.*) Dünyaya gelen her canlı bir gün ölür, bu yüzden dünya malına çok bağlanmamak gerekir (*Dereköy 1*).

mart içere, köpek dışara⁶⁸: (*Mart içeri, köpek dışarı.*) Baharın geldiğini müjdeleyen sözdür. (*Ergenli 6*).

⁶⁰ “Yılanken yılan toprağı övünle yalar.” (BAS); “Yılan bile toprağı kıdayla (övünle) yalarmış (yer), Yılan bile toprağını katık eder, Yılan yılanken, toprağı üsküfle (yüksükle) yer.” (TTA-NA).

⁶¹ “İnsanın başında ottan gayrısı biter, bülbulden gayrısı öter.” (BAS), (TTA-NA).

⁶² “İt ite (buyurur), it de kuyruğuna.” (ADS-TDK), (TTA-NA).

⁶³ “Köpekler/Kediler (bile/de) ana olmasın.” (SAS).

⁶⁴ “Ayı eniğini severken öldürür.” (BAS), (TTA-NA); “Ayı, yavrusunu okşarken öldürürmüş.” (TTA-NA).

⁶⁵ “İtin / köpeğin hatırı yok, sahibinin hatırı var.” (TTA-NA).

⁶⁶ “Ev alma, komşu al.” (ADS-TDK), (TTA-NA); “Ev alma kendine, komşu al.” (TTA-NA).

⁶⁷ “Ev sahibi mülk sahibi, hani nerede bunun ilk sahibi.” (ADS-TDK).

⁶⁸ “Mart içeri, pire dışarı.” (ADS-TDK), (BAS), (TTA-NA).

marTdan sōna yavan ğardan, adamdan sōna kakan ğarıdan hayır gelmez⁶⁹: (*Marttan sonra yağan kardan, kocasından sonra kalkan kadından hayır gelmez.*) Mart ayında yağan kar bitkiler için zararlı olabilir, kocasından sonra uyanan kadının bu hareketinin de evin bereketini kaçıracağına inanıldığı için çevresi tarafından ayıplanır (Ergenli 3).

okkáylan giren, diremlen çıkā⁷⁰: (*Okkayla giren, dirhemle çıkar.*) İnsanın hasta olması kolay, fakat iyileşmesi zordur (*Yusuflu 1*).

öñ_ayaĶ nereye gidese, ākā ayak dı oraya gidemiş⁷¹: (*Ön ayak nereye giderse, arka ayak da oraya gidermiş.*) Yaş ve tecrübe bakımından önde olan kişiler her zaman örnek alınır (*Yeşilova 1*).

sırtmāç sıvıra paraylan güdē, ĩsan ĩsana aylaĶ güdē⁷²: (*Sıgırtmaç sığırı parayla güder, insan insanı aylak güder.*) Çevresinde bulunan kişilerin hayatlarında olup biteni anlamaya çalışıp onları gizlice takip eden meraklı kimseler için kullanılan bir söz (Ergenli 3).

suyuñ harlāmazından, ĩsaniñ sōlūmezinden kōkmak ilāzım⁷³: (*Suyun yavaş akanından, insanın söylemezinden kork.*) Suyun durgun akanından, insanın az konuşandan korkmak gerekir (*Dereköy 1*).

sü'lü ğoyun sürüden ayrılmaz⁷⁴: (*Sütlü koyun sürüden ayrılmaz.*) Yarar sağlayan, faydalı olan şey elden çıkarılmaz (*Dernekli 1*).

tālā bo'yu bıtırāĶ, ğē yanımı oturaĶ⁷⁵: (*Tarla boyu pıtırak, gel yanıma oturalım.*) Yabani otlar tarla için, çok hareketsiz kalmak da insan zararlıdır (Ergenli 6).

tek duran te'nesine⁷⁶: (*Tek duran teknesine.*) Hayatı boyunca dürüst yaşamaya gayret eden kişinin işleri yolunda gider (Ergenli 4).

⁶⁹ “Kocasından sonra kalkan karıdan, hazirandan sonra ekilen darıdan hayır gelmez.” (TTA-NA).

⁷⁰ “Okkayla girer, dirhemle çıkmaz.” (SAS), (TTA-NA).

⁷¹ “Arabanın ön tekerleği nereden geçerse art tekerleği de oradan geçer.” (ADS-TDK), (ADS-ÖAA), (TTA-NA); “Ön göç nereye giderse son göç oraya gider.” (BAS), (TTA-NA).

⁷² “Sıgırtmaç sığırı parayla güder, insan insanı ahlâkla güder.” (BAS), (TTA-NA).

⁷³ “Suyun yavaş akanından, insanın yere bakanından kork (sakın).” (ADS-TDK), (ADS-ÖAA), (TTA-NA); “Suyun akmazından, insanın konuşmazından kork (korkmalı), “Suyun çağlamazı, insanın söylemezi.” (TTA-NA).

⁷⁴ “Sütlüyü sürüden çıkarmazlar.” (ADS-TDK), (ADS-ÖAA), (TTA-NA).

⁷⁵ “Tarlayı pıtırak, insanı (çerçiyi), oturak mahveder.” (BAS), (TTA-NA).

⁷⁶ “Tek duran, teknesi ile kalır.”; “Tek duranın teknesi devrilmez.” (TTA-NA).

ucuz etiñ suyu ğarā olū⁷⁷: (*Ucuz etin suyu kara olur.*) Ucuz maldan elde edilen ürün kalitesizdir (*Bayındır Merkez 2*).

urgandā dā ölüm, yōgandā dā ölüm⁷⁸: (*Urganda da ölüm, yorganda da ölüm.*) Eceli gelen için ölüm kaçınılmazdır (*Ergenli 5*).

iyiyene ğabacık, yimiyene kapı açık⁷⁹: (*Yiyene kabakçık, yemeyene kapı açık.*) İnsan kendine sunulan imkanlarla yetinmeyip daha fazlasını isterse, bir gün bu imkanların hepsini kaybedebilir (*Ergenli 2*).

zanātıñ eñ kötüsü çalgıcılık, onu du ðren eliñdi bulunsun⁸⁰: (*Zanaatın en kötüsü çalgıcılık, onu da öğren elinde bulunsun.*) İnsan ayırt etmeden her sanatı öğrenmeye çalışmalıdır (*Ergenli 3*).

3. Sözlüklerde Aynı Biçimiyle Bulunup Farklı Anlam Kazanmış Olanlar daş ðsun, baş yarsın⁸¹: (*Taş olsun, baş yarsın.*) Evlilik çağına giren gençlerin evlenip ekonomik özgürlüklerini kazanarak, kendi ayaklarının üzerine durmalarının önemini vurgulamak için kullanılır (*Ergenli 1*).

deliniñ boynuzu ğulā olmaz⁸²: (*Delinin boynuzu kulağı olmaz.*) Delinin nerede ne yapacağı belli olmaz, o yüzden deliye güvenmemek gerekir (*Ergenli 6*).

düştüñ yēden bi kısım toprāylan kak⁸³: (*Düştüğün yerden bir avuç toprakla kalk.*) Zeki insanlar yaşadıkları zorlukları fırsata çevirmeyi bilirler (*Ergenli 7*).

⁷⁷ “Ucuz etin yahnisi yavan (tatsız) olur.” (ADS-TDK), (ADS-ÖAA); “Ucuz etin suyu kara, yahnisi yavan olur.” (TTA-NA).

⁷⁸ “Çıkacak can yorganda da, urganda da çıkar.” (SAS), (TTA-NA).

⁷⁹ “Yersen kap açık, yemezsen kapı açık: Sabırlı ol, katlan ve kararını ona göre ver” (ADS-TDK); “Yersen kap açık, yemezsen kapıya çık (kapı açık): İnsan bir işi ya yapmalı ya da yapmayacaksa o işten vazgeçmeli.” (TTA-NA).

⁸⁰ “Sanatın en kötüsü dambıra, onu da çal da unut.” (BAS), (TTA-NA).

⁸¹ “Taş ol da baş yar.” (BAS), “İnsan elinden gelen, yapabileceği işleri yapmaktan kaçınmamalı; en iyi şekilde yapılmalıdır.” (TTA-NA).

⁸² “Delinin boynuzu olmaz.” (BAS), “Delinin boynuzu olmaz. Bir insanın görünüşüne bakarak deli olduğunu anlamak mümkün değildir.” (TTA-NA).

⁸³ “Düşersen, bir avuç toprakla kalk / Düşüğün yerden bir avuç toprakla kalk: İnsan için en değerli servet toprak sahibi olmaktır. Toprak sahibi bir insan ne kadar fakir düşerse düşsün, toprağı sayesinde yeniden varlığa kavuşur. (TTA-NA).

eliñ emē ğannıdır, silibilen yi, siliméyen yiyemez⁸⁴: (*Elin ekmeği kanlıdır, silibilen yer, silemeyen yiyemez.*) Evlilik çağına giren kızlara evlendiğinde yaşayabileceği sıkıntıları anlatmak, öğüt vermek için kullanılan sözdür (*Ergenli 6*).

emek   elinsé ğarın seniñ⁸⁵: (*Ekmek elinse karın senin*) İnsan başkasının sofrasında da olsa, onu rahatsız edecek miktarda yemek yemelidir (*Bayındır Merkez 2*).

ġabı  ayrı  olanıñ, dadı  ayrı  olú⁸⁶: (*Kabı ayrı olanın, tadı ayrı olur.*) Her insanın el lezzetinin farklı olduğunu ifade etmek ve eve gelen misafiri yemeğe buyur etmek için söylenen söz (*Dereköy 1*).

ġar yavdu ġün tozā⁸⁷: (*Kar yağdığı ġün tozar.*) İnsan bazı özel zamanlarda harcamalarında aşırıya kaçabilir. Bayındır ağızlarında bu söz, düğün, sünnet gibi özel günler söz konusu olduğunda gelenek ve görenekte ne varsa onun eksiksiz yerine getirilmesinin gerekliliğini vurgulamak için “*ıraĶ sovursun, böyün hācāmēP dé ne  zman hācācak, ġar yavdu ġün tozā: Bırak savursun, bugün harcamayıp da ne zaman harcayacak, kar yağdığı ġün tozar.*” biçimiyle kullanılmaktadır. (*Ergenli 3*).

ġoca^u  küzüñ ölümü samandan  osun⁸⁸: (*Koca  küzün ölümü samandan olsun.*) İnsanlar, sağlıklarının bozulmasını hatta ölümü göze alarak yememeleri gereken yiyeceklerden bol miktarda yerler (*Tokatbaşı 1*).

köpek takk ye neynesin, diñgild ken d ş r ⁸⁹: (*Köpek takkeyi neylesin, dingilderken düşürür.*) Çocuklara alınan bir eşyanın zarar görmesi durumunda söylenen bu atasözü, “Çocuklar kendilerine ait olan eşyaları koruyamaz ve zarar

⁸⁴ “Elin ekmeği kanlıdır, silersen yenir, silmezsen yenmez.” (BAS), “Başkalarının işinde çalışan bir kimse, iş sahibinin istekleri doğrultusunda hareket ederse para kazanır; etmezse hiçbir şey kazanamaz.” (TTA-NA).

⁸⁵ “Ekmek elin ise, karın senin: İnsanın anlayabildiği, kendisini mutlu eden bir hanımının olması, varlık içinde yaşamaktan daha iyidir.” (TTA-NA).

⁸⁶ “Kabı ayrı olanın, tadı ayrı olur.” (BAS), “Birlikte yaşamamanın kadrini bilmeyip ayrı yaşamayı tercih eden bir kimse, birlikte tadılan mutluluğun tadını bulamaz.” (TTA-NA).

⁸⁷ “Kar yağdığı ġün tozar.” (BAS), “Belli bir çevrede uzun süre yaşamış, orada yetişip dostlar edinmiş kimselere kötülük yapmak kolay olmadığı h lde, gariplere ve çevresi olmayan kimselere çekinmeden çeşitli kötülükler yapılabilir. (TTA-NA).

⁸⁸ “Atın  lümü arpadan olsun.” (ADS-TDK), (ADS- AA), (TTA-NA); “Koca  küzün ölümü samandan olsun.” (BAS), “Bir hanım için kocasının olmayışı, o hanımın karşısına birçok yönden zorluk çıkarır.” (TTA-NA).

⁸⁹ “İt takkeyi dingilderkene düşürür.” (BAS), (TTA-NA); “İt takkeyi neylesin, ingıldatınca düşürür: Kişi kendisine gerekli olan şeylere sahip olmaya çalışmamalı; gerekli olmayan şeylere sahip olmaya çalışmak, boşuna harcanmış bir emektir.” (TTA-NA).

verirler, bu yüzden çocuklara pahalı hediyeler almak yanlıştır.” anlamını taşır (*Ergenli 1*).

küp durukan, küpeç⁹⁰ gide⁹¹: (*Küp dururken, küpeç gider.*) Aynı aileden yaşlı bir kimse hayattayken genç yaştaki birinin ölmesi veya anne babası yaşarken çocuklarının ölmesi durumunda kullanılan atasözüdür (*Ergenli 3*).

küsen barışi, ölen toprāyā ğarış⁹²: (*Küsen barışır, ölen toprağa karışır.*) İki kişinin küsmesi durumunda, tarafların bu durumu önemsemediklerini ifade etmek için, “İsteddiği kadar küssün umurumda değil, küsen barışır ölen toprağa karışır.” biçimiyle kullanılan atasözüdür (*Elifli 1*).

nēdi çalgı, orda⁹³ ğalgı⁹³: (*Nerede çalgı, orada kalgi.*) Gezmeyi, eğlenmeyi çok seven insanlardan söz edilirken söylenen sözdür (*Ergenli 6*).

sıçanıñ sidij deñize ğatıĶ⁹⁴: (*Sıçanın sidiği denize katık.*) Az miktarda olan herhangi bir şey, bir işin tamamlanmasına yetmese de çok olanla bir araya geldiğinde değer kazanır (*Ergenli 6*).

tıkırdamaz çanak olmaz⁹⁵: (*Tıkırdamaz çanak olmaz.*) Her ailede ufak tefek tartışmalar olabilir (*Bayındır Merkez 2*).

yeñi desTi suyu sovuĶ dutā⁹⁶: (*Yeni testi suyu soğuk tutar.*) Evliliğin ilk zamanlarını kavgasız gürültüsüz yaşayan çiftler söz konusu olduğunda kullanılan atasözüdür (*Ergenli 6*).

⁹⁰ Küpeç: Küçük küp.

⁹¹ “Küp dururken, küpeç gider.” (BAS), “Asıl suçlular dururken, suçsuz sayılabilecek kimselerin cezalandırılması durumunda kullanılan bir atasözüdür.” (TTA-NA); “Küp durur da küpeçizler gider: Kötü bir olaydan büyüklerin, güçlülerin ve zenginlerin değil de güçsüzlerin ve fakirlerin zarar görmesi durumunda kullanılan bir atasözüdür.” (TTA-NA).

⁹² “Küsen barışır, ölen toprağa karışır.” (BAS), “Hiçbir şey olduğu gibi kalmaz, zaman içinde her şey değişir.” (TTA-NA).

⁹³ “Nerde çalgı, orada kalgi.” (BAS), “Kötülerin olduğu yerde kötülük, iyilerin olduğu yerde iyilik; çalgının olduğu yerde de oyun vardır.” (TTA-NA).

⁹⁴ “Sıçanın sidiği denize katık.” (BAS), “İnsan, karşısına çıkan fırsatları küçük diye elinin tersiyle itmemeli, küçük büyük her fırsatı değerlendirme yoluna gitmelidir.” (TTA-NA).

⁹⁵ “Tıngırdamadık tencere olmaz: İnsan yaşayabilmek için mutlaka belli şeyleri yapmak zorundadır.” (TTA-NA).

⁹⁶ “Yeni testi suyu soğuk tutar.” (BAS), “Yeni bir araçla insan istediği gibi güzel iş yapar.” (TTA-NA).

yol delisiz, ðman çalisiz   olmaz⁹⁷: (*Yol delisiz orman çalisiz olmaz.*) Yola çıkarken yoldaşsız çıkmak tehlikelidir (*Ergenli 4*).

4. Sözlüklerde Anlam ve Şekil Açısından Bir Değişiklik Olmadan Tespit Edilenler

acından kimsé ölmemiş⁹⁸: (*Acından kimse ölmemiş.*) İnsan zor durumda olsa da aç kalmaz, karnını doyuracak kadar para kazanabilir (*Yeşilova 1*).

acıyan yeriiñ başká, acıkan yeriiñ başká⁹⁹: (*Acıyan yerin başka, acıkan yerin başka.*) İnsanın acısı ne kadar büyük olsa da hayatını sürdürmek için yiyip içmelidir (*Ergenli 1*).

aç ğatıK ıstemez, uyku yastık ıstemez¹⁰⁰: (*Aç katık istemez, uyku yastık istemez.*) Karnı aç olan kimse için yiyecek bir şeyler, uykusu gelen için ise yatacak bir yer bulabilmek önemlidir (*Ergenli 1*).

aç ğulām, dinş ğulām¹⁰¹: (*Aç kulağım, dinç kulağım.*) Kişi, her söylenen söze kulak kabartmazsa sıkıntılı bir olayla karşılaşmaz (*Ergenli 4*).

açlan çılbañ ğönü şen olumuş¹⁰²: (*Aç ile çıplağın gönlü şen olurmuş.*) Yoksul kişilerin küçük şeylerle mutlu olabildiğini ifade eden bu atasözü, genellikle hem fakir hem de kaygısız olan kişiler için kullanılır (*Ergenli 3*).

aç yaşarım, ğuyruğu diK yaşarım¹⁰³: (*Aç yaşarım, kuyruğu dik yaşarım*) İnsan zor durumda olsa da onurunu korumalıdır (*Ergenli 2*).

adam eşēnden, ğarı dōşēnden belli   olu¹⁰⁴: (*Adam eşēğinden, kadın dōşēğinden belli olur.*) İnsanın sahip olduğu eşyalara ve yaşadığı yere gösterdiği özen, o kimsenin kişiliği ile ilgili bir yargıya varmamızı sağlar (*Elişli 1*).

⁹⁷ “Yol çalisiz, kul delilsiz olmaz.” (BAS), “Her şeyin mükemmel, insanların her konuda bilgili olması mümkün değildir. İnsan yaptığı işlerde mutlaka başkalarının yardımına ihtiyaç duyar.” (TTA-NA).

⁹⁸ “Acından kimse ölmemiş.” (ADS-TDK), (BAS), (ADS-ÖAA).

⁹⁹ “Aç yeri başka, acı yeri başka” (ADS-TDK), “Acıkan yer ayrı (başka), acıyan yer ayrı (başka). (BAS), “Acı yeri başka, aç yeri başka.”, “Acıkan yer ayrı, acıyan yer ayrı.” (TTA-NA).

¹⁰⁰ “Aç katık istemez, uyku yastık.” (BAS), (TTA-NA).

¹⁰¹ “Aç kulağım, dinç kulağım.” (BAS), (TTA-NA).

¹⁰² “Açla çıplağın gönlü şen olur. (BAS).

¹⁰³ “Aç yaşarım (yat), kuyruğu dik yaşarım (yat).” (BAS), “Aç yat, kuyruğu dik yat.” (TTA-NA).

¹⁰⁴ “Adam eşēğinden, karı dōşēğinden belli olur.” (BAS), “Adam eşēğinden, kadın dōşēğinden belli olur.”

ādi ğalan dēdi ğalī¹⁰⁵: (*Arda kalan derde kalır*) Her işi vaktinde yapmanın önemini vurgular. Bu atasözü genel olarak yemeğe geç kaldığı için yiyecek bir şey bulamayan kişilerin durumunu anlatmak için kullanılır (*Dereköy 1*).

alan satandan umā¹⁰⁶: (*Alan satandan umar.*) Alışveriş esnasında alan kişi satan kişiden indirim yapmasını bekler (*Bayındır Merkez 2*).

alannan satan, ğarıylan yatan bilī¹⁰⁷: (*Alanla satan, kadınla yatan bilir.*) Kişi kendisiyle ilgili olmayan hadiselerle müdahale etmemelidir. Çünkü bir durum veya olayla ilgili kararı en iyi o olayı yaşayan kişi verebilir (*Ergenli 6*).

alcāğāğıda ālcañ dōsun¹⁰⁸: (*Alacakargada alacağın olsun.*) İnsanın alacaklı olması borçlu olmasından iyidir (*Ergenli 3*).

allah fakirē çocuk verīmiş, zeñgini mal¹⁰⁹: (*Allah fakire çocuk verirmiş, zengine mal*) İnsan yaşamı boyunca her istediğini elde edemez (*Ergenli 4*).

allah şaşırTdi ğula, beygir gibi osuTdurūmuş¹¹⁰: (*Allah şaşırtdığı kulunu beygir gibi osurturmuş.*) “Allah’ın şaşırtdığı kişi nasıl davranması gerektiğini bilmez ve hata yapar” anlamını taşıyan bu atasözü genellikle, parasını gelişigüzel harcayan ve bunun sonucunda iflas eden kişilerin yaşadıkları sıkıntıları anlatmak için söylenir (*Ergenli 6*).

altın kapı gümüş kapıya muhtaşdır¹¹¹: (*Altın kapı gümüş kapıya muhtaçtır.*) İnsan zenginliğine güvenmemelidir, bir gün zor durumda kalabilir ve kendisinden fakir olan birine muhtaç olabilir (*Bayındır Merkez 2*).

ar eden ker edememiş¹¹²: (*Ar eden kâr edememiş.*) Utangaç olup geride duran kişi hiçbir şey elde edemez (*Pınarlı 1*).

¹⁰⁵ “Arda kalan derde kalır.” (BAS), (TTA-NA).

¹⁰⁶ “Alan satandan umar.” (BAS), (TTA-NA).

¹⁰⁷ “Alanla satan bilir, kadınla (gelinle) yatan bilir.” (BAS), “Alanla satan (bilir), al gelinle (güzelle) yatan bilir.” (TTA-NA).

¹⁰⁸ “Alacağım olsun da alakargada olsun.” (ADS-TDK), “Ala kargada alacağın olsun.” (BAS), “Alakargada alacağım olsun (alamazsam gözümü oysun).” (ADS-ÖAA), “Alakargada alımım (hakkım) olsun, alamazsam gözümü oysun.” (TTA-NA).

¹⁰⁹ “Allah zengine mal verir fakire çocuk.” (SAS).

¹¹⁰ “Allah şaşırtdığı kulunu beygir gibi osurtur.” (BAS), (TTA-NA).

¹¹¹ “Altın eşik gümüş eşiğe muhtaç olur.” (ADS-TDK), (ADS-ÖAA), (TTA-NA), “Altın kapının demir kapıya işi düşer.” (BAS), (TTA-NA).

¹¹² “Ar eden, kâr etmez.” (BAS), (TTA-NA).

arıylan ğarınıñ sırrını erilmez¹¹³: (*Arı ile kadının sırrına erilmez.*) Arı ile kadının insanı şaşırtan gizli yönleri çoktur. (*Ergenli 6*).

at alısañ taydan, ğız alısañ soydan al¹¹⁴: (*At alırsan taydan, kız alırsan soydan al.*) Her canlı kendi soyunun özelliğini taşır, temiz soydan gelen kişi davranışlarıyla bunu belli eder (*Ergenli 3*).

ayaĝa gelmez daş olmaz, başı gelmez iş olmaz¹¹⁵: (*Ayaĝa gelmez taş olmaz, başa gelmez iş olmaz.*) İnsan yaşamı boyunca çeşitli engellerle karşı karşıya gelir (*Pınarlı 1*).

ayañı sıcak duT başını serin, kendiñi bi iş bul düşünme derin¹¹⁶: (*Ayağımı sıcak tut başını serin, kendine bir iş bul düşünme derin.*) Sağlıklı olmak için ayağın sıcak, başın serin tutulması ve yaşanan sorunların üzerinde çok düşünülmemesi önemlidir (*Yeşilova 1*).

azı çocuğa, çovu ğocaya gösteme¹¹⁷: (*Az olanı çocuğa, çok olanı kocaya gösterme.*) Az olan şeyler her zaman çocuklar arasında kavgaya sebep olur. Bir kadının aşırı harcama yapması da yine eşler arasında tartışmaya yol açar (*Ergenli 6*).

başlanan iş uşlanı¹¹⁸: (*Başlanan iş uşlanır.*) Önemli olan bir işe başlamaktır, başlanan iş uzun sürse de bir gün biter (*Yusuflu 1*).

bâş bāmāñ bāşi di bir olmaz¹¹⁹: (*Beş parmağın beşi de bir olmaz.*) Herkesin benzer niteliklere sahip olmasının mümkün olmadığını, kardeşler arasında da farklılıkların bulunabileceğini vurgular (*Bayındır Merkez 2*).

bey buyurū, cellat kesē¹²⁰: (*Bey buyurur, cellat keser.*) Gücü elinde bulunduran kişi emreder, zayıf olan uygular (*Ergenli 4*).

¹¹³ “Arı ile karının sırrına erilmez.” (BAS), (TTA-NA).

¹¹⁴ “At alırsan taydan, kız alırsan soydan al.” (BAS), (TTA-NA).

¹¹⁵ “Ayaĝa değmedik taş olmaz, başa gelmedik iş olmaz. / Ayak almadık taş olmaz, başa gelmedik iş olmaz” atasözüyle aynıdır. (ADS-TDK), (ADS-ÖAA), (TTA-NA)

¹¹⁶ “Ayağımı sıcak tut, başını serin; gönlünü ferah tut, düşünme derin” (ADS-TDK), (ADS-ÖAA), (TTA-NA), “Ayağımı sıcak tut, başını serin; kendine bir iş bul, pek dalma derin.” (TTA-NA).

¹¹⁷ “Azı çocuğa, çoĝu kocana gösterme.” (TTA-NA).

¹¹⁸ “Başlanan uşlanır.” (BAS), (TTA-NA).

¹¹⁹ “Beş parmak (parmağın) bir (biri) olmaz: Belirli bir insan topluluĝu içinde benzerlikler olabileceĝi gibi farklılıklar da olabilir.” (ADS-TDK), “Beş parmağın beşi de bir olmaz: Aynı anne babanın çocukları arasında farklılıklar olması doğaldır; kardeşler farklı karakterde olabilirler.”(TTA-NA) bu atasözünün, çalışma alanında da sadece kardeşler arasındaki farklılıkları vurgulamak için kullanıldığı tespit edilmiştir.

¹²⁰ “Bey buyurur, cellat keser.” (BAS), (TTA-NA).

bi ğaşıċ aşım, ğaygısız başım¹²¹: (*Bir kaşıċ aşım, kaygısız başım.*) Maddi durumunun yetersiz olması insanın huzurlu olmasına engel değildir, insana başkasına muhtaċ olmacayak kadar para yeterlidir (*Ergenli 6*).

bi pislîñ üstüne bi küreK toPrak öte¹²²: (*Bir pislîğın üstünü bir kürek toprak örter.*) Geçmişte yaşanmış kötü bir olayı tekrar hatırlamanın fayda sağlamayacağını ifade eden bir söz (*Ergenli 1*).

bi yuċurmluk hamırîñ vâsâ, ustasını yuċurTdur¹²³: (*Bir parċa hamurun varsa, ustasına yoğurt.*) Bir işi en iyi o işin erbabı yapabilir (*Ergenli 6*).

bir olü, ik olü, üçüncüsü b.k olü¹²⁴: (*Bir olur, iki olur, üçüncüsü b.k olur.*) Yapılan kötü bir davranıştan vazgeçilmezse büyük sorunlarla karşılaşılabilir (*Ergenli 3*).

biñ baş ne istesê, bi baş onu istê¹²⁵: (*Bin baş ne isterse, bir baş onu ister.*) İnsanoglunun ihtiyaç duyduğı gereksinimler ortak olduğı için, bin kişi ne isterse bir kişi de onu ister (*Ergenli 2*).

biñ yâddan bi biliş da^ha eyidir¹²⁶: (*Bin yaddan bir biliş daha iyidir.*) Tanıdık, bildik kimseleri her zaman yabancılara tercih etmek gerekir. İnsan için tanımadığı bin kişiden, tanıdığı bir kişi daha iyidir (*Ergenli 5*).

b.'lan yapılan sidi'len yıkılı¹²⁷: (*B.kla yapılan s.dikle yıkılır.*) “Hak edilmeden elde edilen kazanç her zaman yok olur” anlamında kullanılan bir söz (*Ergenli 3*).

bokCu çamırcıyı ğınamış¹²⁸: (*B.kçu çamurcuyu kınamış.*) Kusur ya da kötülük bakımından birbirlerinden farklı olmayan kişilerin, karşılıklı yaptığı eleştirilerin boş olduğunu vurgulayan bir söz (*Ergenli 6*).

bokunu yiyen keċesini daşı¹²⁹: (*B.kunu yiyen keċesini taşır.*) Olumsuz davranışlarda bulunan kimse yaptıklarının sonuçlarına katlanır (*Ergenli 6*).

¹²¹ “Bir kaşıċ aşım, ağrısız başın olsun.” (BAS), (TTA-NA).

¹²² “Bir pislîğ bir kürek toprak örter.” (BAS), “ Bir pislîğ, bir kürek toprak örter.” (TTA-NA).

¹²³ “Bir yuċurum hamurun varsa da erbabına yoğurt.” (BAS), (TTA-NA).

¹²⁴ “Bir olur, iki olur, üçüncüsü de hiç olur.” (BAS), “Bir olur, iki olur, üçüncüsü b.k olur.” (TTA-NA).

¹²⁵ “Bin baş ne isterse, bir baş da onu ister.” (BAS), (TTA-NA).

¹²⁶ “Bin yattan bir bildik iyidir.” (BAS), “Bin yaddan, bir bildik iyidir.” (TTA-NA).

¹²⁷ “B.kla yapılan, s.dikle bozular.” (BAS).

¹²⁸ “B.klu çamurluyu kınamış.” (BAS).

¹²⁹ “B.kunu yiyen keşkülünü (keċesini) taşır.” (BAS).

boñazdâ bosTan bi'mez¹³⁰: (*Boğazda bostan bitmez.*) “İnsan az yiyerek de yaşamını sürdürebilir” anlamında kullanılan bir söz (*Kızıloba 1*).

böyük başñ böyük arısı olü¹³¹: (*Büyük başın büyük ağrısı olur.*) Büyük işlerle uğraşan kişilerin sorunları da büyük olur (*Lütuflar 1*).

can yakanñ canı yanā¹³²: (*Can yakanın canı yanar.*) Başkalarına karşı acımasız olan kimsenin canını da bir başkası yakar (*Pımarlı 1*).

çalğamñ sıkından seyrē daḥa eyidir¹³³: (*Çalgamın sık olanından seyrek olanı daha iyidir.*) Meyve ve sebzelerin belli aralıklarla ekilmesi verimi artırmaktadır. İnsan ilişkilerinde de belli bir mesafeyi korumak önemlidir

çencire g.tü ğara, seniki benden ğara¹³⁴: (*Tencere g.tü kara, seninki benden kara.*) Birbirlerinden kusur veya kötülük yönünden farklı olmayan kişilerin, kendini karşısındakinden üstün görmesi yanlıştır (*Ergenli 3*).

çocuğā iş buyur, ākasından git¹³⁵: (*Çocuğa iş buyur, arkasından git.*) Çocuk, kendisine verilen görevleri eksiksiz bir biçimde yerine getiremeyeceği için, işin sonunda mutlaka işi buyuranın çocuğun arkasından gitmesi gerekir (*Ergenli 1*).

çok çocuk anayı şaşgın, bâbayı düşğün edē¹³⁶: (*Çok çocuk anayı şaşkın, babayı düşkün eder.*) Çok çocuğu olan anne ve babanın çocukların bakımıyla ilgili olarak sıkıntıya düşeceğini ifade eder (*Ergenli 3*).

çok goşan tez yorulü¹³⁷: (*Çok koşan tez yorulur.*) Bu atasözü yörede, çok çalışıp kendini yıpratana, bunun sonucunda yaşı genç olmasına rağmen yaşından büyük görünen kimseler için kullanılır. (*Dernekli 1*).

¹³⁰ “Boğazda bostan (bahçe, bağ) bitmez.”(BAS), “Boğazda bağ bostan (bahçe) bitmez.” (TTA-NA).

¹³¹ “Büyük başın derdi büyük olur.” (ADS-TDK), “Büyük başın, büyük ağrısı olur. / “Büyük başın derdi de büyüktür.” (TTA-NA).

¹³² “Can yakanın canı yakılır.” (BAS), (TTA-NA).

¹³³ “Çükündürüğün (pancarın) sıkından seyreği iyidir.” (BAS), (TTA-NA).

¹³⁴ “Tencere dibin kara, seninki benden kara.” (ADS-TDK), (TTA-NA).

¹³⁵ “Çocuğa iş, peşine düş.” (BAS), “Çocuğa iş buyuran, ardınca kendi gider, (Çocuğu işe sal, ardınca sen var), (Çocuğa iş, ardına sen düş), (Uşağı işe koş, sen de ardına düş).” (ADS-ÖAA), “Çocuğa iş buyur, arkasından koş koş dur.”, “Çocuğa iş buyuran, ardınca kendi gider.”, “Çocuğa iş, peşine düş.” (TTA-NA).

¹³⁶ “Çok çocuk anayı şaşkın, babayı düşkün eder.” (BAS), (TTA-NA).

¹³⁷ “Çok kopan (koşan) tez yorulur.” (BAS), (TTA-NA), “Çok koşan çabuk (çok, tez) yorulur.” (ADS-TDK), (ADS-ÖAA).

deñizciniñ parası pul, ğarısı dul olu¹³⁸: (*Denizcinin parası pul, karısı dul olur.*) Denizci çok para kazanmasına rağmen parasının bereketi yoktur, uzun süre evinden uzak kaldığı için de eşi dul bir kadın gibidir (*Ergenli 6*).

derē ğodum sel aldı, tepē ğodum yel aldı¹³⁹: (*Dereye koydum sel aldı, tepeye koydum yel aldı.*) İnsanoğlunun bazı durumlar karşısındaki çaresizliğini ifade eder (*Ergenli 1*).

düñ ellen, hāman yellen¹⁴⁰: (*Düğün elle, harman yelle.*) Yardımlaşmanın önemini vurgulayan bir sözdür (*Bayındır Merkez 2*).

ēken kakan işine, geş kakan düşüne¹⁴¹: (*Erken kalkan işine, geç kalkan düşüne.*) Sabahleyin erken kalkıp yapılması gereken işlere bir an önce başlamanın önemini vurgulayan bir söz (*Ergenli 2*).

el eli yūse, el yüzü yür¹⁴²: (*El eli yursa, el yüzü yur.*) Yardımlaşmanın önemini vurgular (*Yusuflu 1*).

elden gelen övün olmamış, o du vaktindi gelmemiş¹⁴³: (*Elden gelen öğün olmamış, o da vaktinde gelmemiş.*) Kişi kendi işini kendisi yapmaz başkalarından beklerse olumsuz durumlarla karşılaşabilir (*Ergenli 4*).

eliñ eyisī olmaz, köpeñ dayısı olmaz¹⁴⁴: (*Elin iyisi olmaz, köpeğin dayısı olmaz.*) Yabancılarla güvenmenin zor olduğunu belirtir (*Ergenli 7*).

eliñ işi ğarın doyurmaz¹⁴⁵: (*Elin işi karın doyurmaz.*) Başkasının işini yapan fazla kazanç elde edemez (*Ergenli 2*).

eliñ geşdiñ köprüden sen di geç¹⁴⁶: (*Elin geçtiği köprüden sen de geç.*) “Kişi, toplumda herkes için geçerli olan kurallara uymalıdır” anlamında kullanılan bu

¹³⁸ “Denizcinin parası pul, karısı dul.” (BAS), (TTA-NA).

¹³⁹ “Dereye koydum sel aldı, tepeye koydum yel aldı.” (BAS).

¹⁴⁰ “Harman yel ile, düğün yel ile.” (ADS-TDK), “Harman yellen, düğün ellen olur.” (BAS), (ADS-ÖAA), (TTA-NA).

¹⁴¹ “Erken kalktım işime, şeker kattım aşıma.” (ADS-TDK), (BAS), (ADS-ÖAA), (TTA-NA), “Erken kalkan işine, geç kalkan düşüne.” (BAS), (TTA-NA).

¹⁴² “El eli yıkar, iki el yüzü.” (ADS-TDK), “El eli (bir el bir eli) yıkar (yur), iki el (de) yüzü (yıkar, yur). (ADS-ÖAA), “El eli yıkar (yur), el de döner yüzü yıkar (yur).” (TTA-NA).

¹⁴³ “Elden gelen öğün olmaz, o da vaktinde bulunmaz” (ADS-TDK), (TTA-NA), “Komşudan gelen övün olmaz, o da vaktinde bulunmaz.” (BAS), (TTA-NA).

¹⁴⁴ “Elin iyisi, itin (köpeğin, domuzun) dayısı olmaz.” (BAS), (TTA-NA).

¹⁴⁵ “Elin işi karın doyurmaz.” (BAS), (TTA-NA).

¹⁴⁶ “Herkesin geçtiği köprüden sen de geç.” (ADS-TDK), (ADS-ÖAA), “Elin geçtiği köprüden sen de geç.” (BAS), (TTA-NA).

atasözü, çalışma yapılan alanda sadece evlenme çağı gelenlerin evlenmesi gerektiğini ifade etmek için söylenir (*Yusuflu 1*).

eliñ   ölüsüne  l kaldırmaz¹⁴⁷: (*Elin ölüsünü el kaldırmaz.*) İnsanın zor zamanlarında yanında hep dostları ve akrabaları vardır. (*Ergenli 6*).

em net malıñ canı g.tünde[ ] olu¹⁴⁸: (*Emanet malın canı g.tünde olur.*) Emanet olarak alınan eşyanın korunması güç olur (*Ergenli 6*).

emeK bulduñ yi, dayaK bulduñ ğaç¹⁴⁹: (*Ekmek buldun ye, dayak buldun kaç.*) Kişi fayda sağlayacağı veya zarar göreceği durumları bilmeli, ona göre hareket etmelidir (*Ergenli 8*).

emeksiz  ev, köpeksiz k v  almaz¹⁵⁰: (*Ekmeksiz ev, köpeksiz köy olmaz.*) Her evde ekmek bulunduğu gibi, her köyde de mutlaka köpek bulunmaktadır (*Ergenli 7*).

emeksiz eve misafir gelmiř¹⁵¹: (*Ekmeksiz eve misafir gelirmiş.*) İnsanın işleri her zaman yolunda gitmez, bazı durumlarda olumsuzluklarla karşılaşabilir (*Ergenli 6*).

 ret  atı minen tez  en ¹⁵²: (*Eğreti ata binen tez iner.*) Emanet olarak alınan mal en kısa sürede sahibine verilmelidir (*Ergenli 2*).

eşek  eřeē  d [ ]Ç kařımıř¹⁵³: (*Eşek eřeēi  d n c kaşırmış.*)  ıkarıcı kimseler, karşılık bekledikleri için iyilik yaparlar (*Dereköy 1*).

eşek  olusañ sem  vuran çok  ol ¹⁵⁴: (*Eşek olursan semer vuran çok olur.*) Kendi hakkını savunamayan kişiler başkaları için çalışır (*Ergenli 5*).

eviñi temiz dut misafir gel , kendini temiz dut ölüm gel ¹⁵⁵: (*Evini temiz tut misafir gelir, kendini temiz tut ölüm gelir.*) Temiz ve düzenli olmanın önemini vurgulayan bir atas z"d r (*Bayındır Merkez 2*).

¹⁴⁷ "Elin ölüsünü el kaldırmaz." (SAS).

¹⁴⁸ "Emanetin canı k. ında olur." (BAS), (TTA-NA).

¹⁴⁹ "Ekmek buldun ye, dayak buldun kaç." (BAS), (TTA-NA).

¹⁵⁰ "Ekmeksiz ev, köpeksiz köy olmaz." (BAS), (TTA-NA).

¹⁵¹ "Ekmeksiz eve misafir gelir(-miş)." (BAS).

¹⁵² "Emanet ata binen tez iner." (ADS-TDK), (ADS- AA), (TTA-NA), "Eğreti ata binen, tez iner." (ADS- AA), (TTA-NA).

¹⁵³ "Eşek eřeēi  d n c kaşır." (ADS- AA).

¹⁵⁴ "Ben eşek olduktan/bulduktan sonra, semer vuracak çok olur." (SAS), (MN -TAS), (TTA-NA).

¹⁵⁵ "Evini temiz tut misafirin gelir, kendini temiz tut ölüm (ezrail) gelir." (BAS), (TTA-NA).

ärlik varlılan olü¹⁵⁶: (*Erlik varlıkla olur.*) İnsanın çevresine karşı cömert davranabilmesi maddi yönden güçlü olmasına bağlıdır (*Pınarlı 1*).

geçinmēye gönüm yok ki adını ne soren¹⁵⁷: (*Geçinmeye gönüm yok ki adını neden sorayım.*) Herhangi bir konuda isteksiz olan kişi, onu gerçekleştirmek için çaba harcamaz. Çalışma alanında, evlilik çağındaki bir kıza gelen görüclere olumlu yanıt vermek istenmediğinde aile büyüklerinin konu hakkındaki isteksizliklerini karşı tarafa iletme için kullandığı bir sözdür (*Ergenli 6*).

gelen kovulmaz, dovan bozulmaz¹⁵⁸: (*Gelen kovulmaz, doğan boğulmaz.*) Kim gelirse gelsin kapıdan geri çevirmemek, gelen misafiri en iyi şekilde ağırlamak gerekir. Dünyaya gelen çocuğun da ailesi tarafından misafir gibi karşılanıp tüm ihtiyaçlarının karşılanması şarttır. Bu atasözü, evli çiftlerin planları dışında oluşan sürpriz gebelikler söz konusu olduğunda kullanılır. (*Ergenli 3*).

genşlikdi olü puşluk¹⁵⁹: (*Gençlikte olur puşluk.*) İnsanın gençliğinde yaptığı bazı olumsuz davranışlar, yaşının küçük olması göz önünde bulundurularak hoş karşılanabilir (*Ergenli 3*).

gözün ğanı yok ki doysun¹⁶⁰: (*Gözün karnı yok ki doysun.*) Gözün görmesine sınır koyulamaz (*Ergenli 2*).

ğabātiñ sâbī_olmaz¹⁶¹: (*Kabahatin sahibi olmaz.*) Suçu hiç kimse kabul etmez (*Yusuflu 1*).

ğarı vā adamı vezir_ede, ğarı vā adamı rezil edē¹⁶²: (*Kadın var adamı vezir eder, kadın var adamı rezil eder.*) Bazı kadınlar olumlu davranışlarıyla çevresinde bulunanlardan takdir toplarken, bazı kadınlar da yaptığı hatalardan dolayı ayıplanır (*Ergenli 6*).

ğarıyĭ ğaynıña, paraya ğoynuñ ğo¹⁶³: (*Karını kaynına, parayı koynuna koy (bırak)*) İnsan hanımını ve parasını korumak için onları güvendiği ortamlarda tutmalıdır (*Ergenli 6*).

¹⁵⁶ “Erlik varlıkta olur.” (BAS), (TTA-NA).

¹⁵⁷ “Geçinmeye gönüm yok ki adını sorayım.” (BAS), (TTA-NA).

¹⁵⁸ “Gelen kovulmaz, doğan boğulmaz.” (BAS), (TTA-NA).

¹⁵⁹ “Gençlikte olur puşluk.” (BAS).

¹⁶⁰ “Gözün karnı yok ki doysun.” (BAS), (TTA-NA).

¹⁶¹ “Kabahatin sahibi çıkmaz.” (TTA-NA).

¹⁶² “Kişiyi vezir eden de karısı, rezil eden de.” (ADS-TDK); “Kadın kocasını isterse vezir, isterse rezil eder.” (ADS-ÖAA).

¹⁶³ “Karını kaynına, paramı koynuna emanet et.” (BAS), (TTA-NA).

garip gūşuñ yuvasına allah yapā¹⁶⁴: (*Garip kuşun yuvasını Allah yapar.*) Maddi durumunun yetersiz olması nedeniyle evlenmek isteyip evlenemeyenlere Allah yardım eder (*Ergenli 4*).

ğış gūşlīna puş puşlūna yapcak¹⁶⁵: (*Kış kışlığını puşt puştluğunu yapacak.*) Dünyadaki düzen değişmeden devam eder (*Ergenli 3*).

ğız yükü, duz yükü¹⁶⁶: (*Kız yükü, tuz yükü.*) Kız çocuklarının kendileri için değerini belirtmek amacıyla onları tuza benzeten anne ve babaların çocuklarını severken söyledikleri cümledir (*Ergenli 1*).

ğocasız ğarı beysiz  arı¹⁶⁷: (*Kocasız kadın beysiz arı.*) Kocası olmayan kadın, kocası olanlara göre daha huzurlu bir hayat sürdürebilir (*Ergenli 6*).

ğuduran köpeK başını yī¹⁶⁸: (*Kuduran köpek başını yer.*) Olumsuz davranışlarda bulunan kişilerin kendilerini güç duruma düşürdüklerini belirtir (*Ergenli 6*).

ğuruyu ğurd  üşmez¹⁶⁹: (*Kuruya kurt düşmez.*) Yaz mevsiminde havalar sıcakken kurutulan yiyecekler uzun süre bozulmadan saklanabilir (*Yeşilova 1*).

hāc  aldırī, bōC saTdırī¹⁷⁰: (*Harç aldırır, borç sattırır.*) İnsan günü gelir sahip olduğu mallara yenisini ekler, günü gelir işleri yolunda gitmez ve elinde bulunan malları satmak zorunda kalır. (*Ergenli 1*).

haram parā ya bīnāya ya zīnāya gidē¹⁷¹: (*Haram para ya binaya ya zinaya gider.*) Haram kazanç kişiye bir fayda sağlamaz (*Ergenli 3*).

hasta mı olduñ, hasta mı bakdñ¹⁷²: (*Hasta mısın, hasta mı baktın?*) Hasta bir kişiye bakmak, hasta olmaktan daha zordur (*Dereköy 1*).

¹⁶⁴ “Garip kuşun yuvası olmaz.” (BAS), (TTA-NA), “Garip (kör) kuşun yuvasını Allah yapar.” (ADS-TDK), (ADS-ÖAA), “Garip kuşun yuvasını Hazreti Allah (Tanrı) yapar.” (TTA-NA).

¹⁶⁵ “Kış kışlığını, puşt puştluğunu belli eder (yapar.) (BAS), (TTA-NA), “Kış kışlığını, kuş kuşluğunu gösterir (yapar.) (ADS-TDK), (ADS-ÖAA).

¹⁶⁶ “Kız yükü, tuz yükü.” (BAS), “Bir kızı namusuyla büyütüp telli duvaklı gelin etmek, yerine getirilmesi gereken, oldukça ağır bir yükür.” (TTA-NA).

¹⁶⁷ “Kocasız karı, beysiz arı.” (BAS), (TTA-NA).

¹⁶⁸ “Kuduz (kuduran) köpek başını yer.” (BAS), (TTA-NA).

¹⁶⁹ “Kuruya kurt düşmez.” (BAS), (TTA-NA).

¹⁷⁰ “Harç aldırır, borç sattırır.” (BAS), (TTA-NA).

¹⁷¹ “Haram para ya binaya, ya zinaya.” (BAS), (TTA-NA).

¹⁷² “Hastaya bakmaktan hasta olması yeğdir.” (ADS-TDK), (ADS-ÖAA), “Hasta mısın, hasta mı baktın?” (TTA-NA).

hazıra hazna dayanmaz¹⁷³: (*Hazıra hazine dayanmaz.*) İnsan elinin altında hazır bulunan paraya ve mala güvenip çalışmazsa günün birinde maddi yönden zorluk yaşayabilir (*Yeşilova 1*).

hē akıl bir օsa göyünü güden olmaz / bulunmaz¹⁷⁴: (*Her akıl bir olsa koyunu güden olmaz / bulunmaz.*) Herkes aynı yeteneğe ve zekaya sahip olsaydı, bazı işleri yapacak kimse bulunmazdı (*Ergenli 6*).

her օvün geşmiş, āşam օvünü geşmemiş¹⁷⁵: (*Her öğün geşmiş, akşam öğünü geşmemiş.*) Akşam öğünü mutlaka yenmelidir (*Bayındır Merkez 2*).

her şeyn yo'lu yo'luktur¹⁷⁶: (*Her şeyin yokluğu yokluktur.*) İnsanın ihtiyaç duyduğu şeyi, ihtiyacı olduğu anda bulamaması kötüdür (*Yusuflu 1*).

hēkeziñ davını göre^a dumanı vā¹⁷⁷: (*Herkesin dağına göre dumanı var.*) Her insanın yaşadığı sıkıntı farklıdır (*Ergenli 6*).

ileşberin ğanını yarmışlā, dokuz dene yeñi sene çı'mış¹⁷⁸: (*Rençperin karnını yarmışlar, dokuz tane yeni sene çıkmış.*) Rençperin umudu hiç bitmez (*Ergenli 4*).

irezil olma^ddan vezir olunmaz¹⁷⁹: (*Rezil olmadan vezir olunmaz.*) İnsan çalışıp çaba göstermeden rahata ulaşamaz (*Dereköy 1*).

īsan īsanıñ cininē derē¹⁸⁰: (*İnsan insanın cinini derer.*) İnsan, yanındaki insanlara aldanarak doğru yoldan sapar (*Ergenli 6*).

isteyen bi ciñgen, vēmeyen iki ciñgen¹⁸¹: (*İsteyen bir çingene, vermeyen iki çingene.*) Birisinden yardım istemek zor ve insanı sıkıntıya sokan bir durumdur, bu durumu görmezden gelip karşısındakine yardım etmeyen kişinin davranışı toplum tarafından hoş karşılanmaz (*Ergenli 1*).

¹⁷³ “Hazıra hazna dayanmaz.” (BAS), “Hazıra dağlar dayanmaz.” (ADS-TDK), (ADS-ÖAA), (TTA-NA).

¹⁷⁴ “Herkesin akli bir olsa koyuna çoban bulunmaz” (ADS-TDK), (BAS), (TTA-NA).

¹⁷⁵ “Her öğün geşmiş, akşam öğünü geşmemiş.” (BAS), (TTA-NA).

¹⁷⁶ “Her şeyin yokluğu yokluk(tur).” (ADS-TDK), (ADS-ÖAA), (TTA-NA).

¹⁷⁷ “Allah dağına göre kar verir.” (ADS-TDK); “Herkesin dağına göre, dumanı olur (vardır).” (BAS), (TTA-NA).

¹⁷⁸ “Çiftçinin karnını yarmışlar, kırk tane “gelecek yıl” çıkmış.” (ADS-TDK), (ADS-ÖAA)

¹⁷⁹ “Rezil olmadıkça vezir olunmaz.” (BAS), (TTA-NA).

¹⁸⁰ “İnsan insanın cinini derer.” (BAS), (TTA-NA).

¹⁸¹ “İsteyen bir cingen (çingene), vermeyen iki cingen.” (BAS), (TTA-NA); “İsteyenin bir yüzü kara, vermeyenin iki yüzü.” (ADS-TDK), (ADS-ÖAA), (TTA-NA).

işledīñ elinse õrendīñ kendiñiñ¹⁸²: (*İşlediğin elinse öğrendiğin kendinin.*) İnsan başkasına ait bir işte çalışsa bile kendini geliştirmek için çaba sarfetmelidir (*Dereköy 1*).

kellē yavırlā birbirini avırlā¹⁸³: (*Keller yağurlar birbirini ağırlar.*) Aynı niteliğe sahip insanların birbirlerinden övgüyle bahsetmeleri durumunda kullanılan bir söz (*Ergenli 6*).

kendi başınā bālēmeyen, gelin başı bālāmıñ¹⁸⁴: (*Kendi başını bağlayamayan, gelin başı bağlarmıñ.*) Kendi işini yapamayan; ancak başkasının işini yapmaya çalışan kimseler için söylenen söz (*Ergenli 3*).

kōk kōkmazdan, utan_utanmazdan¹⁸⁵: (*Kork korkmazdan, utan utanmazdan.*) Korkma ve utanma duygusunu yitirmiş olan kişilere karşı dikkatli olmak gerekir (*Bayındır Merkez 2*).

küstüñ davıñ odununu ya'ma¹⁸⁶: (*Küstüğün dağın odununu yakma.*) İnsan küstüğü bir kimseden menfaat beklememelidir (*Ergenli 3*).

laf lafı açā, laf g.tü_ açā¹⁸⁷: (*Laf lafı açar, laf g.tü açar.*) Konuşma esnasında konuşmanın uzaması konuyla ilgili olumsuz durumların ortaya çıkmasına neden olabilir (*Ergenli 3*).

mahanasız ölüm_olmaz¹⁸⁸: (*Bahanesiz ölüm olmaz.*) Her ölüm bir nedene bağlı olarak meydana gelir (*Lütüflar 1*).

nofusanıñ kırk gün mezeri açık_olmuş¹⁸⁹: (*Lohusanın kırk gün mezarı açık olurmuş.*) Yeni doğum yapmış bir kimse lohusalık döneminde sağlığına dikkat etmelidir (*Ergenli 6*).

¹⁸² “İşlediğin eyleyse öğrendiğin kendine.” (BAS), (TTA-NA).

¹⁸³ “Keller yağurlar, birbirini ağırlar.” (BAS), (TTA-NA).

¹⁸⁴ “Kendi başını deremeyen gelin başı derer.” (BAS); “Kendi başını deremeyen, gelinin başını deremez.” (TTA-NA).

¹⁸⁵ “Kork korkmazdan, utan utanmazdan.” (TTA-NA).

¹⁸⁶ “Küstüğün dağın odununu kesme.” (ADS-TDK); “Küstüğün dağın odununu yakma.” (BAS); “Küstüğün dağın odununu kesme (yakma).” (TTA-NA).

¹⁸⁷ “Laf lafı açar, laf da tabakayı açar.” (ADS-TDK); “Laf lafı (söz sözü) açar (laf da kutuyu açar).” (ADS-ÖAA), (TTA-NA); “Laf lafı (söz sözü) açar, laf da (söz de) g.tü açar.” (BAS).

¹⁸⁸ “Bahanesiz ölüm olmaz.” (BAS), (ADS-ÖAA), (TTA-NA).

¹⁸⁹ “Lohusanın mezarı kırk gün açık durur.” (TTA-NA).

olcak օlan b.kundan belli օlū¹⁹⁰: (*Olacak olan b.kundan belli olur.*) Büyük başarılar kazanmış olan kişiler, genellikle çocukluk dönemlerinde çevresindekiler tarafından bazı yetenekleri fark edilmiş kimselerdir (*Ergenli 2*).

olma^acak hasta döşe gō yastī s.çarmış¹⁹¹: (*Olmayacak hasta döşegi bırakıp yastığa s.çarmış.*) Bir iş olumsuzlukla sonuçlanacaksa, oluşum sürecinde bir çok kötü durumla karşılaşılır (*Ergenli 1*).

ölunu dövmeyen kesesini, gızını dövmeyen dizini dövē¹⁹²: (*Oğlunu dövmeyen kesesini, kızını dövmeyen dizini döver.*) Çocuklarına küçük yaştan itibaren gerekli eğitimi vermeyen kimseler, ileride büyük zorluklarla karşılaşır (*Yusuflu 1*).

orucū yiyen ne aşıından ne susuzlūndan¹⁹³: (*Orucu yiyen ya açlığından, ya susuzluğundan.*) Her şey bir nedene bağlı olarak meydana gelir (*Ergenli 6*).

ödū^aC yiyen kesesinden yī¹⁹⁴: (*Ödünç yiyen kesesinden yer.*) Ödünç alınan şey en kısa sürede sahibine geri verilir (*Ergenli 5*).

öküz օldü ota⁷lık ayrıldı¹⁹⁵: (*Öküz öldü ortaklık ayrıldı.*) Ortak yapılan iş bittiğinde, iki taraf arasındaki yakınlık da biter (*Kızıloba 1*).

ölme^äcek օlana daşıñ օltını bastırsañ gēni di ölmez¹⁹⁶: (*Ölmeyecek olanı taşın altına bastırsan yine de ölmez.*) Vadesi dolmamış kişi ölmez (*Ergenli 1*).

ölüm gence goca⁷á bakmaz¹⁹⁷: (*Ölüm gence kocaya bakmaz.*) Ecel gelince, kişinin genç ya da yaşlı olmasının önemi yoktur (*Ergenli 2*).

ölümden օteyē köv yoḶ¹⁹⁸: (*Ölümden öte köy yok.*) Ölüm hayatın sonudur (*Ergenli 2*).

¹⁹⁰ “Adam olacak çocuk bokundan belli olur.” (ADS-TDK), (ADS-ÖAA); “Adam olacak (kimse) küçük yaşta belli olur.” (BAS); “Adam olacak çocuk adımından (b.kundan, nigâhından, doğuşundan, domalından) bellidir.” (TTA-NA).

¹⁹¹ “Onmayacak hasta yatağı bırakır da yastığa s.çarmış.” (BAS), (TTA-NA).

¹⁹² “Kızını dövmeyen, dizini döver.” (ADS-TDK), (ADS-ÖAA); “Oğlunu dövmeyen kesesini döver.” (BAS); “Oğlunu dövmeyen, kesesini döver; kızını dövmeyen, dizini döver.” (TTA-NA).

¹⁹³ “Orucu yiyen ya açlığından, ya susuzluğundan.” (BAS), (TTA-NA).

¹⁹⁴ “Ödünç yiyen kesesinden yer.” (TTA-NA).

¹⁹⁵ “Öküz öldü, ortaklık ayrıldı (bozuldu).” (ADS-TDK), (TTA-NA).

¹⁹⁶ “Eceli gelmeyi taşıla bastırsan yine ölmez.” (BAS), (TTA-NA).

¹⁹⁷ “Ölüm gence, kocaya göre değil.” (BAS), (TTA-NA).

¹⁹⁸ “Ölümden öte yol yok.” (ADS-TDK), (ADS-ÖAA), (BAS), (TTA-NA).

saş düzene bulū hamır dükenī, İsan ırātı bulū ömür dükenī¹⁹⁹: (*Sac düzeni bulur hamur tükenir, insan rahatı bulur ömür tükenir.*) İnsan hayatında işlerin düzene girmesi uzun sürebilir (*Ergenli 5*).

sav gözden sol gözü faydā yok²⁰⁰: (*Sağ gözden sol göze fayda yok.*) İnsan en yakında bulunan dostlarından, akrabalarından bile yardım beklememelidir (*Ergenli 3*).

sen köpü olūsañ üstüñden geçen çok olū²⁰¹: (*Sen köprü olursan üstünden geçen çok olur.*) İnsan kendi hakkını savunamazsa, başkalarının çıkarına uygun hareket etmek zorunda kalır (*Ergenli 1*).

sevdiK gi'meyincē sevdiK gelmez²⁰²: (*Sevilen gitmeyince, sevilen gelmez.*) Bazı şeyleri elde edebilmek için fedakarlıkta bulunmak gerekir (*Elifli 1*).

sırtmácıñ gānı tok olunca^u, sıvırıñ gānını toK sanımış²⁰³: (*Sığırtmacın karnı tok olunca, sıgırın karnını tok sanırmış.*) Tok olan insan karşısındakini de tok sanır (*Ergenli 5*).

s.şcan deyen g.t s.cā gurtulūmuş²⁰⁴: (*S.çacağım diyen g.t s.çar kurtulmuş.*) Yapılması planlanan bir iş, sonuçlarının kötü olacağı tahmin edilse bile yapılır (*Ergenli 3*).

soydur çekē, b.kdur kokā²⁰⁵: (*Soydur çeker, b.ktur kokar.*) Herkes soyunun özelliklerini taşır (*Ergenli 6*).

ummadık daş baş yararā²⁰⁶: (*Ummadığın taş baş yarar.*) Önemsiz görülen, değer verilmeyen kişiler büyük başarılar kazanabilir (*Bayındır Merkez 2*).

¹⁹⁹ "Sac düzene girer, hamur tükenir; iş düzene girer, ömür tükenir." (BAS), (TTA-NA); "Sac düzen aldı, hamur tükendi; ev düzen aldı, ömür tükendi." (TTA-NA); "Tandır tava geldi, hamur tükendi; akıl başa geldi, ömür tükendi." (TTA-NA).

²⁰⁰ "Sağ gözden sol göze fayda yok." (BAS), (TTA-NA).

²⁰¹ "Sen köprü olursan herkes üstünden geçer." (BAS), (TTA-NA).

²⁰² "Sevdik gitmeyince, sevdik gelmez." (BAS), "Bir sevgili ya da dost gitmeyince, onun yerine başka bir sevgili ya da dost gelmez." (TTA-NA).

²⁰³ "Sığırtmacın karnı tok olunca, sıgırın karnını tok sanır." (BAS), (TTA-NA).

²⁰⁴ "S.ıçarım diyen g.t, bir gün sıçar." (BAS), (TTA-NA).

²⁰⁵ "Soydur çeker, b.ktur kokar." (ADS-TDK), (ADS-ÖAA), (TTA-NA); "Soydur çeker, topaldır seker." (BAS).

²⁰⁶ "Ummadığın taş baş yarar." (ADS-TDK), (ADS-ÖAA), (TTA-NA).

un kepeksiz, ev köpeksiz olmaz²⁰⁷: (*Un kepeksiz, ev köpeksiz olmaz.*) Unun kepeksiz olması, evin de köpeksiz olması düşünülemez (*Ergenli 5*).

unuñ olcāna, ünüñ ösun²⁰⁸: (*Unun olacağına, ünün olsun.*) İnsan için asıl önemli olan zengin olması değil, isminin iyi olarak anılmasıdır (*Elifli 1*).

üşengeciñ olü ğızı olmamış²⁰⁹: (*Üşengecin oğlu kızı olmamış.*) “Üşengeç, tembel insanlar başarılı olamazlar” anlamını taşır (*Ergenli 6*).

yamayan keymiş, yalayan doymuş²¹⁰: (*Yamayan giymiş, yalayan doymuş.*) Tutumlu olmanın önemini vurgular (*Ergenli 6*).

yanannan yinene dav dayanmaz²¹¹: (*Yananla yenene dağ dayanmaz.*) İnsanın yakacak ve yiyecek ihtiyaçları için bütçesinin önemli bir kısmını ayırması gerekir (*Ergenli 5*).

yaramdan ölmedim, sorandan öldüm²¹²: (*Yaramdan ölmedim, sorandan öldüm.*) Kötü bir olay yaşamış kimse, meraklı kişilerin olayın nasıl gerçekleştiğini öğrenmek amacıyla sordukları sorular karşısında bunalır (*Ergenli 1*).

yatan ölmez, yeten ölü: (*Yatan ölmez, yeten ölür.*) / **yatan ölmemiş, yeten ölmüş:** (*Yatan ölmemiş, yeten ölmüş.*)²¹³ Eceli gelen ölür (*Bayındır Merkez 2*).

yazın ayransız, ğışın yögansız olmaz²¹⁴: (*Yazın ayransız, kışın yorgansız olmaz.*) Her mevsimde insanın ihtiyaç duyduğu gereksinimler değişir (*Ergenli 6*).

yemeKTen sōna ne kırK adım at, ne de yüz yukara yat²¹⁵: (*Yemekten sonra ne kırk adım at, ne de yüz yukarı yat.*) Yemek yedikten sonra hareket etmenin önemini vurgular (*Ergenli 5*).

²⁰⁷ “Un kepeksiz, ev köpeksiz olmaz.” (BAS), (TTA-NA).

²⁰⁸ “Unun çok olacağına ünün çok olsun.” (BAS), (TTA-NA).

²⁰⁹ “Üşenenin oğlu kızı olmamış.” (ADS-TDK), (ADS-ÖAA), (TTA-NA).

²¹⁰ “Yamanmayınca giyilmez, yalanmayınca doyulmaz.” (BAS), (TTA-NA).

²¹¹ “Yenenle yanana paha yetmez.” (BAS); “Yanan ile (yananla) yenene bir şey dayanmaz.” (TTA-NA).

²¹² “Yaramdan ölmedim, sorandan öldüm.” (BAS), (TTA-NA); “Yaramdan usanmadım, sorandan usandım.” (TTA-NA).

²¹³ “Yatan (hasta yatan) ölmez, eceli yeten ölür.” (ADS-TDK), (ADS-ÖAA), (TTA-NA); “Yatan ölmez, yeten ölür.”/ “Hasta yatan ölmemiş, vadesi gelen ölmüş.” (BAS).

²¹⁴ “Yazın ayransız, kışın yorgansız olmaz.” (BAS), (TTA-NA).

²¹⁵ “Yemekten sonra ya kırk adım atmalı ya sırtüstü yatmalı.” (BAS), (TTA-NA).

yiken avzın görü, s.çakan g.tün²¹⁶: (*Yerken ağzın görür, s.çarken g.tün.*) Parasının kıymetini bilmeyip israf eden, sonunda da muhtaç hale gelen kişilerin durumunu ifade etmek için kullanılır (*Ergenli 6*).

yörüK ne bilî bayrama, hörp hörP içe ayrana²¹⁷: (*Yörük ne bilir bayramı, hörp hörp içe ayranı.*)Yerine göre davranmanın önemini vurgulayan bir söz (*Ergenli 1*).

zeñgin keyse sâcâlan dēlē, fakir keyse nēden bulduñ dēlē²¹⁸: (*Zengin giyse sağlıcakla derler, fakir giyse nereden buldun derler.*) Varlıklı kimselerin aldığı her mal çevresindekilere hoş gelirken, yoksulların aldıklarına şüpheyle bakılır (*Ergenli 5*).

zeñginiñ gönü olana ğadā, fakiriñ canı çıkāmış²¹⁹: (*Zenginin gönlü olana kadar, fakirin canı çıkarmış.*) Bir iş yapılacağı zaman zenginin yavaş hareket etmesi, fakirin zor durumda kalmasına yol açar (*Ergenli 3*).

zeñginiñ hastalı, fakiriñ öldüü duyulmuş²²⁰: (*Zenginin hastalığı, fakirin öldüğü duyulmuş.*) Toplumun zengine ve yoksula bakışını eleştirmek amacıyla kullanılan atasözüdür (*Bayındır Merkez 2*).

Sonuç

Bu makalede, sözlüklerde bulunmayan yetmiş üç atasözü, sözlüklerde farklı varyantlarıyla tespit edilen yetmiş yedi atasözü, sözlüklerde aynı biçimiyle bulunup farklı anlam kazanmış olan on altı atasözü ve sözlüklerde anlam ve şekil açısından bir değişiklik olmadan tespit edilen yüz yirmi üç atasözü verilmek suretiyle bu konudaki çalışmalara katkı yapılmıştır.

Derlenen iki yüz seksen dokuz atasözünün elli üç tanesinin bağlamı göz önünde bulundurularak hangi durumlar karşısında kullanıldığı açıklanmış, bazı atasözleri cümle örnekleriyle birlikte verilmiştir. Atasözlerinin bağlamlarını şu şekilde gruplandırmak mümkündür:

Aile ilişkileriyle ilgili olanlar: Aç aç yatış, bel bel bakış; Adam iyi bir şey olsaydı adı adam olmazdı, gül karanfil olurdu; Analı kız, kınalı kız; Anası uyumuş, kızı

²¹⁶ “Yersin ağzın görür, s.çarsın g.tün görür.” (BAS), (TTA-NA).

²¹⁷ “Yörük ne bilir bayramı, lık lık içe ayranı.” (BAS), (TTA-NA).

²¹⁸ “Zengin giyse sağlıcaklan, fakir giyse nereden buldu ki derler.” (BAS), (TTA-NA).

²¹⁹ “Zenginin gönlü olana kadar, yoksulun köşede canı çıkar.” (TTA-NA).

²²⁰ “Zenginin hastalığı, fıkaranın ölüsü.” (BAS), (TTA-NA).

büyümüş, duvarlarda sümüklü böcekler yürümüş; Biteni bit yemez; El gibi gelen, yel gibi gider; Sen aç ben aç, gel yatalım koca talaş; Ağada bulunmayan beyde bulunur; Alan almış, satan başından savmış; Evli evine, köylü köyüne, sıçan deliğine; Kedi enegini okşarken öldürürmüş; Taş olsun, baş yarsın; Elin ekmeği kanlıdır, silebilen yer, silemeyen yiyemez; Küp dururken, küpeç gider; Yeni testi suyu soğuk tutar; Elin geçtiği köprüden sen de geç; Geçinmeye gönlüm yok ki adını neden sorayım; Gelen kovulmaz, doğan boğulmaz; Kız yükü, tuz yükü.

Bireysel değerlerle ilgili olanlar: Elinden su içen kanmaz; Gel dedim getirdim, kapı ardına yatırdım; Getirdiği pekmez kendine yetmez; Hiyardan kazık, pırnaldan büzük; İnsanın kendi bıçağı kendini kesmez; Yerim aşını, döverim başını; Bağa erik, kapıya yörük koyma; Sığırtmaç sığırı parayla güder, insan insanı aylak güder; Küsen barışır, ölen toprağa karışır; Nerede çalgı, orada kalgı; Aç ile çıplağın gönlü şen olurmuş; Beş parmağın beşi de bir olmaz; Keller yağlırlar birbirini ağırlar.

İşle ilgili olanlar: B.kunda bostan bitmez; Çıracı olmaya kalktım, ay akşamdan doğdu; Devede de var kalıp; İngil ıkiş, yongul yokuş; Nal heybede, mih torbada; Bizde yiyelim içelim, sizde gülelim oynayalım; Bulutlar gider Şam'a çek eşeğini dama, bulutlar gider Aydın'a bak işine gücüne; Dur durak yok; İt ite buyurmuş, it kuyruğunu kıvrımış; Arda kalan derde kalır; Çok koşan tez yorulur; Kendi başını bağlayamayan, gelin başı bağlarmış.

Tutumluluk-İsrafla ilgili olanlar: Köpek takkeyi neylesin, dingilderken düşürür; Allah şaşırttığı kulunu beygir gibi osurturmuş; Yerken ağzın görür, s.çarken g.tün.

Dinle ilgili olanlar: Dünyanın yeteri biteri yok; Aç mezarı yok, genç mezarı çok.

Gurbet-Askerlikle ilgili olanlar: Beşliğin ardı gurbet; Görünen dağın ardı tezdır.

Davetle ilgili olanlar: Kabı ayrı olanın, tadı ayrı olur; Kar yağdığı gün tozar.

Suçla ilgili olan: Girmesi han kapısı, çıkması iğne yurdası.

Bu makalede açıkça görüldüğü üzere Anadolu hâlâ atasözü bakımından zengin bir coğrafyadır. Ancak atasözleri, genel kanının aksine zor derlenen bir türdür. Çünkü çok defa uzun sohbet ortamlarında belli bir vakaya bağlı olarak insanlar tarafından söylenirler. Bu yüzden özellikle ağız çalışmalarındaki kısa derleme ortamlarında az sayıda metin tespit edilebilmektedir. Doğrudan atasözü dağarcığının yoklandığı durumlarda ise genellikle bilindik versiyonlar derlenebilmektedir. Bu sebeple atasözü derlemelerinin dar alanda ve uzun zaman içerisinde yapılması gerekmektedir.

Çeviri Yazı İşaretleri

Ünlüler

- (ˉ) : Ünlülerde uzunluk işareti (ā, ā̄, ē, ē̄, ī, ī̄, ō, ō̄, ū, ū̄)
 (˘) : Ünlülerde kısalık işareti (ă, ă̄, ĭ, ĭ̄, ǒ, ǒ̄, ŭ, ŭ̄)
 (˙) : Ünlülerde yarı incelme işareti (á, í, ú)
 (ˆ) : Geniş ünlülerde üzerinde yarı daralma işareti (â, ê, ô, ö)
 (°) : Ünlülerde yarı yuvarlaklaşma işareti (â̂, ê̂, î̂, î̂̂)
 ä : Açık e
 a^u : A ve u arasında darlaşıp yuvarlaklaşan ünlü
 e^ü : E'den ü'ye yarı yuvarlaklaşan ünlü

Ünsüzler

- é : Asıl boğumlanma noktasından biraz daha öne kayan c ünsüzü
 C : C-ç arasında yarı ötümlüleşmiş ünsüz
 Ç : Ç-ş yarı ötümlüleşmiş ünsüz
 F : F-v arasında yarı ötümlüleşmiş ünsüz
 ğ : Arka damak ünsüzü
 h : Nefesli h ünsüzü
 K̇ : Arka damak ünsüzleri /k/ ve /g/ arasında boğumlanan ve yarı ötümlüleşmiş ünsüz
 K : Ön damak ünsüzleri /k/ ve /g/ arasında boğumlanan ve yarı ötümlüleşmiş ünsüz
 Í : Kalın ünlülerle boğumlanırken palatalleşen /l/ ünsüzü
 ñ : Geniz n'si
 P : P-b arasında yarı ötümlüleşmiş ünsüz
 T : T-d arasında yarı ötümlüleşmiş ünsüz
 Z : S-z arasında yarı ötümlüleşmiş ünsüz

Yerleşim Merkezi	Kaynak Kişi Sayısı	Kaynak Kişi Adı	Kaynak Kişi Yaşı
Bayındır-Merkez	1	Pınar TAMOL	36
Bayındır-Merkez	2	Zeliha DUYGAN	65
Çamlıbel	1	Ayşe Dudu ÖZÇOBAN	70
Dereköy	1	Lütfiye ALACA	90
Dernekli	1	Yaşar x	65

Elifli	1	Şefiye AYVAZOĞLU	73
Ergenli	1	Ganime ULAŞMIŞ	81
Ergenli	2	Güler BAYINDIR	68
Ergenli	3	Hatice DALGA	85
Ergenli	4	Mehmet TAMOL	69
Ergenli	5	Nilüfer OKKOL	73
Ergenli	6	Sevgi TAMOL	59
Ergenli	7	Ülkü EYİN	80
Ergenli	8	Ülker TAMOL	76
Kızıloba	1	Naime Işık	52
Lütüflar	1	Bahriye AKAY	70
Pınarlı	1	Emine DÖNMEZOĞLU	59
Tokatbaşı	1	Hatice Köpüklü	57
Yeşilova	1	Hayriye Özipekçi	100
Yusuflu	1	Ayşe ARAÇ	76

Kaynaklar

- Aksoy, Ö. A. (1988). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü I atasözleri sözlüğü*. İnkılap Yayınları. (ADS-ÖAA).
- Albayrak, N. (2009). *Türkiye Türkçesinde atasözleri*. Kapı Yayınları. (TTA-NA).
- Özön, M. N. (1956). *Türk ata sözleri*. İnkılâp Kitabevi. (MNÖ-TAS).
- Tülbendçi, F. F. (1977). *Ata sözleri*. İnkılâp ve Aka Kitabevleri. (FFT-AS).
- Türk Dil Kurumu. (t.y.). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü*. Erişim tarihi: Ağustos 12, 2021, <https://sozluk.gov.tr/> (ADS-TDK).
- Türk Dil Kurumu. (1993). *Bölge ağızlarında atasözleri ve deyimler I-II*. (BAS).
- Türk Dil Kurumu. (1993). *Türkiye’de halk ağzından derleme sözlüğü I-XII*. (DS).
- Yurtbaşı, M. (2012). *Sınıflandırılmış atasözleri sözlüğü*. Excellence Publishing. (SAS).